

bijenteelt

Maandschrift voor de Bijenteelt - ISSN 0166-6444

Jaargang 85 - no. 5 - mei 1983

VARROA-BIJLAGE

bijenteelt

MAANDSCHRIFT VOOR DE BIJENTEELT
ISSN 0166-6444

Officieel orgaan van de V.B.B.N.
**VERENIGING TOT BEVORDERING DER
BIJENTEELT IN NEDERLAND**
Opgericht 1897

Hoofdredacteur: Chris Maillie

Redactieleden: Therese Rive, Ko Zoet

Ledenblad: Oplage 8000

Versijnt 11 x per jaar,

in juli en augustus gecombineerd

Proefnummers: f 2,50 incl. porto

Advertentie-tarieven op aanvraag

**REDACTIE, ADMINISTRATIE en
ADVERTENTIE-EXPLOITATIE:**

Het BIJENHUIS, Grintweg 273,

6704 AP Wageningen

Telefoon: 08370 - 2 27 33 (meerdere lijnen)

Postgiro: VBBN 84.68.01, Bijenhuis 82.32.76

Bankrelatie: ABN, Wageningen,

Postgiro 82.41.84; rek.no. VBBN 53.90.42.897,

rek.no. Bijenhuis 53.90.42.900

Registratie K.v.K.: VBBN: Veren. reg.no.

V119736. Bijenhuis: Handelsreg.no. 11433

Druk: Van Mastrigt & Verhoeven B.V., Arnhem

Alle in het Maandschrift gepubliceerde meningen en inzichten blijven voor rekening van de auteurs.

Overname van artikelen en illustraties is toegestaan na overleg met de Redactie en dan met bronvermelding.

Kopij **voor de 10e van de maand**, voorafgaande aan de maand van plaatsing, aan het BIJENHUIS, ook opgaven en betaling van advertenties en Speurbijltjes.

Jaargang 85 - nummer 5 - mei 1983

INHOUD

Klein Duits-Deens avontuur	124
Wilde bijenvolken	126
Van imker tot imker	127
Evenementen over de grens	130
Schiermonnikoog en verder	131
Boekbesprekingen	131
Met het Groentje op reis	133
De lezer schrijft	137
Vraag en antwoord	144
Even bijpraten	145
Nieuws vanuit het Bijenhuis	146
Officiële mededelingen	146-149
Onderwijs, demonstratie, voorlichting	149
Aktie in de regio	149

SPEURBIJTJES

Tarief: 20 woorden f 7,50 elk woord meer 35 cent. Te voldoen bij vooruitbetaling. De Redactie stelt zich niet verantwoordelijk voor de inhoud.

AANGEBODEN: geselecteerde vroegbroedende Carnicavolkjes, bevrucht op Schiermonnikoog, op 3 ramen, zonder kastje f 75,-. Levering juni/juli of augustus. Carnicakring Ommen, p/a B.H. Bremmer, Hardenbergerweg 77, Ommen. ☎ 05291 - 2402 + 4293.

TE KOOP: Wegens rugklachten: **bijenvolken** op ramen. Buinen (Dr). ☎ 05998 - 2557.

TE KOOP: Simplexkasten, 2 br. + 1 honingkamer f 135,-. **Spaarkasten** 2 br. + 1 honingkamer f 115,- compleet met raampjes, **6-raamskastjes** f 50,-, **korven** f 45,-, raampjes per 10 st. f 7,50. Alles nieuw, steeds voorradig. G.L. Oldenbeuving, Koolzaadhof 17, Nagele (NOP). ☎ 05276-2784.

TE KOOP: 3-raams **honingslinger**. ☎ 05151-1252.

TE KOOP: Gebruikte **korven**. Brink, Oude Zwolseweg 27, Apeldoorn. ☎ 055-211447.

TE KOOP AANGEBODEN: 2 bevolkte **Simplexkasten** + 2 bevolkte **6-ramers** met toebehoren. Fam. Beurner, Westenengedijk 72, Otterlo. ☎ 08382-1771.

TE KOOP: 8 **bijenvolken** en nieuwe **kasten**. L. Elting, Smalbroek 20, Beilen. ☎ 05930-2618.

TE KOOP: Spaarkast, bestaande uit 1 broedbak met vaste bodem en 1 losse broedbak, zo goed als nieuw f 60,-. Maarten Vink, ☎ 02240-14418.

TE KOOP: 10-raams kasten (1 br. + 2 hk) met losse bodem. G. Bruinenberg, Ambonstraat 62, Meppel. ☎ 05220-58535.

GEVRAAGD: Groentje 1962 t/m 1982, alsmede Duitstalige bijenteelt-literatuur, met een voorkeur voor Bijen-Pathologie. A.P. Posthumus, Bergweg 21, Veenendaal. ☎ p.a. de Ruiter 08385-11590.

INTERNATIONAL SELECTION OF BEE BOOKS IN ENGLISH

Current lists on request

International Bee Research Association
Hill House, Gerrards Cross,
Bucks SL 9 ONR, England

Als U een overschot aan honing hebt dan koopt het Bijenhuis dit graag in. De honing dient i.v.m. de verwerking te worden aangeleverd in verpakkingen van minimaal 25 kg. Inkooprijzen kunt U in het Bijenhuis opvragen.

Ook kunt U in het Bijenhuis terecht voor speciale prijzen voor grote partijen honing in flacons b.v. ten behoeve van propagandamarkten of wederverkoop.

Het RIJKSBIJENTEELTCONSULENTSCHAP verstreckt o.m. informatie over:

- ziektebestrijding bij bijen
- afwijkend gedrag van bijen
- reisverbod - vervoersbesluiten
- gezondheidsverklaringen

**ADRES: Tilburgseweg 32, 5081 NG
Hilvarenbeek, telefoon 013 - 42 58 88**

persbericht

Ministerie van Landbouw en Visserij, Directie Voorlichting en Externe Betrekkingen, Bezuidenhoutseweg 73, Postbus 20401, 2500 EK 's-Gravenhage, Telex 32040, Telefoon 070-793911

VERVOERSBESCHIKKING BIJEN GEWIJZIGD

21 april 1983

De staatssecretaris van landbouw en visserij, A. Ploeg, heeft de vervoersbeschikking bijen zodanig gewijzigd dat een bufferzone wordt gecreëerd van waaruit vanaf 22 april a.s. geen bijenvolken naar de rest van ons land mogen worden vervoerd. Dit om verdere verspreiding van de bijenziekte "Varroaose" vanuit het oosten zoveel mogelijk te voorkomen.

De bufferzone bestaat uit twee aan elkaar grenzende gebieden, het ene afgebakend door waterwegen, het andere door de grenzen van de gemeenten aan de Nederlands-Duitse grens. Het betreft het deel van Limburg, Gelderland en Overijssel, dat ten oosten ligt van de lijn die wordt gevormd door de Maas, Maas-Waal-kanaal, Waal, Pannerdens kanaal, Nederrijn, IJssel, Twente kanaal, Zijtak Twente kanaal, Overijssels kanaal tot aan de grens tussen de provincies Overijssel en Drenthe, en die gemeenten in Drenthe en Groningen die aan de Nederlands-Duitse grens liggen.

Binnen deze gebieden is het vervoer van bijen wel toegestaan, mits daarbij geen provinciegrenzen worden overschreden en er geen vervoersverboden van toepassing zijn. De reeds bestaande vervoersverboden blijven nl. onverminderd van kracht. (zie ook april nr. van het Groentje blz. 108).

Wijziging vervoersbeschikking 1972

Overgenomen uit de Staatscourant van 21 april 1983

20 april 1983/Nr. J 2385
Directie Juridische en Bedrijfs-organisatorische Zaken

De Staatssecretaris van Landbouw en Visserij,

Gelet op artikel 2 van de Bijenwet 1947, Stb. H 13;

Besluit:

Artikel I

De Vervoersbeschikking bijen 1972 (Stcrt. 75)¹ wordt gewijzigd als volgt:

A

Artikel 1, aanhef, wordt gelezen:

Het vervoer van bijen naar de in artikel 2 omschreven gebieden is, onverminderd het bepaalde in artikel 4, slechts toegestaan indien:

B

Na artikel 3 wordt een artikel 3a ingevoegd, luidende als volgt:

Artikel 3a

De rijksbijenteeltconsulent, gevestigd Tilburgseweg 32, te Hilvarenbeek kan van het in artikel 3 gestelde verbod, al dan niet onder voorwaarden, ontheffing verlenen voor wat betreft het vervoer van bijen naar de aldaar omschreven gebieden.

C

Na artikel 3a wordt een nieuw artikel 4 ingevoegd, luidende als volgt:

Artikel 4

1. Het is verboden bijen te vervoeren:

a. vanaf het grondgebied van de provincies Limburg, Gelderland en Overijssel, gelegen ten oosten van de lijn gevormd door de Maas, Maas-Waal-kanaal, Waal, Pannerdens kanaal, Nederrijn, IJssel, Twente kanaal, Zijtak Twente kanaal, Overijssels kanaal tot aan de grens tussen de provincies Overijssel en Drenthe;

b. vanaf het gebied gelegen in de provincies Drenthe en Groningen, omvattende het grondgebied van de gemeenten liggend aan de Nederlands-Duitse grens.

2. Het is verboden bijen te vervoeren: binnen de in het eerste lid bedoelde gebieden, indien daarbij een provinciegrens wordt overschreden.

Artikel II

Deze beschikking treedt in werking met ingang van de dag volgende op die van haar bekendmaking in de Nederlandse Staatscourant.

's-Gravenhage, 20 april 1983.

De Staatssecretaris van Landbouw en Visserij,

Voor deze,

De plv. secretaris-generaal,
Van Zutphen.

¹ Laatstelijk gewijzigd bij beschikking van 25 februari 1983, Stcrt. 43.

TOELICHTING

Ingevolge het optreden van de gevaarlijke bijenziekte Varroaose (Varroa Jacobsoni O.) is het noodzakelijk ten einde verdere verspreiding vanuit het oosten zoveel mogelijk te voorkomen een bufferzone in te stellen van waaruit geen bijenvolken naar de rest van Nederland mogen worden vervoerd. Deze zone bestaat uit twee aan elkaar grenzende gebieden. Het ene gebied is afgebakend door middel van waterwegen, het andere door de gemeentegrenzen van de gemeenten die liggen aan de Nederlands-Duitse grens. Het vervoer van bijen binnen elk dezer gebieden is toegestaan mits geen provinciegrenzen daarbij worden overschreden. Uiteraard zal het niet meer toegestaan zijn vanuit het buffergebied naar de drachtgebieden bijen te vervoeren. De reeds bestaande vervoersverboden blijven gehandhaafd. In bepaalde gevallen is het vervoer van bijen in het buffergebied derhalve nog aan extra beperking gebonden. Om het mogelijk te maken in de zogenaamde oude gebieden nieuwe bijenvolken te plaatsen is opnieuw voorzien in de mogelijkheid de rijksbijenteeltconsulent ontheffing te laten geven voor het vervoer van bijen naar die gebieden.

Het koninginneteeltstation te Schiermonnikoog zal worden gesloten. De Koninginneteeltcommissie onderzoekt de mogelijkheid om vanuit Schiermonnikoog jonge bevruchte Carnicakoninginnen te zenden naar imkers op het vaste land.

Flevopolder; de bijenvolken zullen regionaal worden geplaatst op de koolzaadpercelen. Bij het verplaatsen naar distels en andere dracht in de polder zal men niet aan deze regionale indeling kunnen vasthouden.

Kasten waarop naam en adres van de eigenaar ontbreken zullen worden verwijderd.

Gaat U Uw bijen controleren in de polder; zorg dan dat U Uw bewijs van toegang bij U hebt. (niet gecorrigeerd)

KLEIN DUIITS-DEENS AVONTUUR

Een land overvloeiende van melk en honing noemden de Israëlieten het hun beloofde land na de ballingschap in Egypte, hetzelfde rijk der farao's waar ver voordien al eens elf dagen lang honing door de Nijl gestroomd zou hebben. Oude verhalen die zeker een kern van waarheid bezitten, alleen is die door de vele eeuwen heen grotendeels aan ons begrip onttrokken. Versluierd en daardoor voor de zo kort levende mensen ietwat onwerkelijk.

Honigsee zonder water

Wat te denken bijvoorbeeld van het gehucht in Sleeswijk-Holstein met de schone naam Honigsee, in een omgeving waar geen druppel water, laat staan honingwater valt te bekennen. Bestond er heel vroeger soms een verbinding met het op enige afstand gelegen merengebied rond het stadje Plön? Niemand wist het daar en van een eventueel honingmeer nog minder. Fantasie dan? Welnee, zoiets moet altijd serieus worden genomen. Plaats- en veldnamen hebben vaak een lang vergeten betekenis. Juist in deze buurt lag destijds het legendarische Haithabu, de hoofdstad van het Deense Vikingenrijk, en daar liep in de middeleeuwen ook de meest westelijke grens van het uitgestrekte Midden-Europese woudbijenteeltgebied. De Vikingen zijn dan wel weg en het hout, evenals in Holland (Holtland), voor een groot deel ook, maar herinneringen leiden nu eenmaal een taai leven, vandaar.

Immensee van Storm

Bekend is in elk geval, dat de advocaat-rechter en dichter-schrijver Theodor Storm (1817-1888) in deze streek boven Hamburg (Deens in alle opzichten, maar sinds een eeuw Duits) een groot deel van zijn leven woonde en werkte. Hij was er geboren en

Honigsee, Kreis Plön: een paar boerderijen en een gemaaid graanveld, maar de 'bijenkorf' links van het plaatsnaambord is een hooiopper!

vond hier de motieven voor onder meer zijn beroemde novellen. Eén van de vroegste heet Immensee. En hoewel Honigsee niet in de reisgidsen en nauwelijks op een kaart te vinden is, zou het ons niet verbazen of Storm werd door dit afgelegen, landelijke dorpje in 1849 geïnspireerd tot het neerschrijven van zijn gevoelig-romantische vertelling, die zich voor een deel echter wel aan een meer afspeelt.

Gele heuvels van mosterd-herik onder imposante wolken bij Barsmark.

Bijenboeken in Neumünster

En een bijen dat er nu nog vliegen! Geen wonder dat er dus ook veel imkers wonen en in Neumünster zijn vanaf 1919 trouwens ook heel wat bijenboeken uitgegeven, zoals de bijzondere studies van prof. dr. Ludwig Armbruster, de directeur van het destijds befaamde Bijeninstituut te Berlijn, die helaas in de moderne imkerij praktisch ook al niet meer in tel is.

Segeberg en de kunststof

De uitgeverij van Karl Wachholtz is inmiddels eveneens opgedoekt; de restoplagen van de "Bücherei für Bienenkunde" werden nog een tijdlang doorverkocht via het Delta Verlag in Bonn-St. Augustin. In het naburige Bad Segeberg is evenwel nog een springlevende uitgeverij op dit gebied, die - hoe kan het ook anders - "Die Bienenzucht" heet en onder andere het voor imkers onontbeerlijke lexicon van Rudolph Jacoby "Das Imker-ABC" uitgeeft. In dezelfde stad vinden overigens eveneens de drukbesproken experimenten plaats met de Segeberger kast (én raampjes) van kunststof.

De wilde bijen van Barsmark

Wie haast heeft om in Noorwegen te komen kiest langs de charmante grensstad Flensburg (rij er maar eens in) de kortste weg door Jutland. Jammer, want

het is een schiereiland om er te blijven. Bloemen, heuvels en dorpen om nooit te vergeten. En voor wie van vooroorlogs autorijden houdt een eldorado. Onze wegenbouwers kunnen van de wegligging nog wat leren en je komt niemand tegen (denk wel om de glooiende hellingen!).

Na de douane in Krus) rechtsaf via Kollund en Sønderhav naar Gr) sten (Slot is koninklijke zomerresidentie); daar weer naar links, het binnenland door en na Kværs de vrij drukke E3/A10 (in feite een oeroude postweg) kruisen en tenslotte toch in Åbenr) uitkomen. Hier opnieuw naar rechts en dan bij Barsmark honingboeren en veel mosterd/herik, waarop "wilde" bijen vliegen. Paradijselijk daar en na (toch) een stukje autoweg in Haderslev over de fjord weer naar rechts en langs een zeer landelijke omweg naar Christiansfeld, waar de hoofdverkeersweg vroeger dwars doorheen liep, nu een vrij stille dorpsstraat.

Herrnhutter-honingkoeken

Daar zien we voor het eerst een grote honingkoekenwinkel, met schuin er tegenover de originele bakkerij. Origineel, wat heet origineel. Maar toch is het zo. De plaats is nog niet erg oud, om precies te zijn 210 jaar. In 1773 kregen de Herrnhutters toestemming van de Deense koning Christiaan VII om op dit verlaten plekje van het toen nog zeer ruige Jutland een veilige nederzetting te stichten.

De Evangelische Broedergemeente van Tsjechische protestanten uit Bohemen en Moravië, die sinds de 15e eeuw streng werd vervolgd, zocht toevlucht in vrije landen als Denemarken en Nederland (Zeist, Haarlem) en vertrok van daaruit naar onder meer Suriname (Paramaribo) en de Verenigde Staten (Salem). Dit alles nadat graaf Von Zinzendorf de ballingen in de kolonie Herrnhut op zijn landgoed Berthelsdorf bij Dresden (nu DDR) vanaf 1722 een voorlopige schuilplaats had geboden.

Er resten in Christiansfeld nog veel herinneringen aan de voormalige gemeenschap van de gelovige en arbeidszame Herrnhutters: kerk, broeder-, zuster- en weduwenhuis, gastenhuys later hotel, begraafplaats

Deze foto van een sterk vergroot etiket als reclame-object aan een paal voor het huis maakte W. Spanhaak te Vorden bij een stal in de omgeving van Roskilde op het eiland Seeland/Sjælland.

De oude honingkoekenbakkerij uit 1773, het stichtingsjaar van Christiansfeld.

en museum. De oude honingkoekenbakkerij (Det gamle honningkage bageri) annex-winkel van het broederhuis (Brødrehusets honningkagebod) is nog steeds in vol bedrijf. (Het is geen woordspeling, maar uitgerekend hier wel toevallig, dat het woord "bod" zowel kraampje, winkeltje als hulp, uitkomst betekent!).

Vanzelfsprekend is er ook honing te koop.

Standaardhoning in Christiansfeld

Echte Deense honing, dat is te zien aan het etiket van Danmarks Biavlerforening (Deense Bijenhoudersvereniging) met het Tidsskrift for Biavl, een bijen-

Het officiële etiket voor Deense honing met naam, adres en registratienummer van een imker uit Kerteminde op het eiland Funen/Fyn.

teelttijdschrift dat met vele andere elke maand ook ons Bijenhuis in Wageningen komt binnenrollen. Evenals de Deutscher Imkerbund staat de Deense Imkersvereniging garant voor kwaliteit en bleef het officiële (er zijn varianten) etiket al tientallen jaren onveranderd. Voor onze begrippen wat saai, maar voor de consument duidelijk herkenbaar.

Zo zelfs, dat uit proeven is gebleken, dat bij een aanbod van verschillend getiketteerde potten de keuze uiteindelijk toch weer uitgaat naar het langzamerhand vertrouwde garantie-beeldmerk. En dat ondanks de vaak hogere prijs, die de "bondsflacon"

Een minder bekende, algemene variant van het DBF-etiket, en één voor import-honing.

moet opbrengen. Een commercieel-psychologisch effect om binnen de VBBN ook eens ernstig over na te denken.

Hoe dan ook, voor wie het zien wil valt er op een betrekkelijk klein tochtje heel wat te beleven. Niet alleen op bijengebied, maar dan was dit verslagje zeker drie keer langer geworden.

Chris Maillie

Bij op brem-bloem

Foto: H.H. Siebring, Assen

WILDE BIJENVOLKEN

De mooiste ontdekking die een imker kan doen is het aantreffen van een volledig ontwikkeld bijenvolk in de vrije natuur. Van echte wilde bijen kan echter moeilijk sprake zijn, aangezien het meestal een voormalige zwerm betreft, die aan de aandacht van een imker is ontsnapt. In het begin van deze eeuw werd nog wel eens een natuurvolk aangetroffen, thans moeten we dat vanwege de "civilisatie" als uitgesloten achten.

Het laatste bekende gegeven omtrent zulke wilde bijen in onze contreien is waarschijnlijk een publicatie van de oud-redacteur van "Die Deutsche Biene" van

de heer H. Reinarz uit Hilden, circa 60 km oostelijk van Roermond. Deze natuur- en bijenliefhebber, die we min of meer kunnen vergelijken met onze oud-redacteur van het Groentje, de heer H.G. Maagendans, maakte in 1937 zijn ervaringen hierover bekend. In de periode van 1882 tot 1935 bestudeerde hij in totaal meer dan 70 in de vrije natuur aangetroffen bijenvolken, waarvan hij er een negental als volledig wilde volken aanmerkte.

Het frappante was, dat deze volken zich ontwikkelden in zgn. warme bouw, minstens scheefbouw, in ieder geval zodanig dat de wind rechtstreeks tussen de raten door kon spelen. Deze warme bouw was uiteraard afhankelijk van de openluchtsituatie, waaronder die volken moesten functioneren.

Waarnemingen van Gerstung (Der Bien, 6de druk pag. 222) liepen hiermede niet geheel parallel; hij zegt: "Men kan niet met zekerheid vaststellen waaraan de bij in de natuurlijke staat de voorkeur geeft, want er zijn holle stammen met warme en koude bouw, evenzo met dwarse bouw en zo is het ook bij een holle tak". Gerstung baseerde zijn uitspraak meer op het bijenvolk in een beschutte omgeving (holle boom of gemaakte bijenwoning), Reinarz daarentegen op bijenvolken in de open lucht.

Dat Reinarz hoge ramen gebruikte (bijv. 34 x 34 cm) moet worden toegeschreven aan zijn ervaringen met wilde bijenvolken, die ook behoefte hadden aan raten van aanzienlijke lengte. Ook paste hij consequent warme bouw toe, terwijl hij zijn circa 50 volken zodanig opstelde, dat de raten noord-zuid liepen, met de vliegopening aan de oostzijde. Dat had hij eveneens overgenomen van de wilde volken, want bij elke ontdekking constateerde hij met zijn kompas dat de raten in de noord-zuid richting waren gesitu-

eerd en de aanvliegplaats aan de oostzijde (ochtendzon) was gelégen.

Het is typerend dat die invloeden van het aardmagnetisme later wetenschappelijk werden bevestigd door Martin Lindauer, zoals beschreven in "Verständigung im Bienenstaat" van 1975, pag. 112. Eenmaal had ik het geluk dat iemand mij op zo'n geheel ontwikkeld volk in de vrije natuur attendeerde, het was tegen november en de bijen vlogen nog lustig rond hun fraaie raatwerk. Het volk was kennelijk afkomstig uit een korf, want in dat overgangsgebied

tussen bos en heide hadden een aantal korfvolken gestaan. Later ben ik met mijn kompas nogmaals naar die plek getogen en ontdekte, dat de mij nog bekende raatstand exact noord-zuid was.

Reinartz meldde ook dat dergelijke volken veelal op niet meer dan manshoogte werden aangetroffen, welke ervaring Maagendans en ondergetekende eveneens opdeden. In november 1978 ontdekte Maagendans dank zij een tip een soortgelijke situatie in Loenen, waarvan bijgaande door hem genomen foto afkomstig is. Het andere plaatje dateert uit het

jaar 1953 en toont een imker (K. Timmer) van de afdeling Assen. Hierop zien we de beschermende scheefbouw voor het vlieggat, dat aan de onderzijde van de korf is gelegen. (Beide afbeeldingen stonden al eens in het Groentje, de derde is van K. Widmer uit de SBZ.-RED.).

Ervaringen met zgn. wilde volken komen uiterst zelden voor; mocht iemand het geluk hebben zo iets te ontdekken dan zou ik willen adviseren er een plaatje van te maken en te publiceren in ons maandblad.

Jan van de Veluwe

VAN IMKER TOT IMKER

Mei, enerverend

We zijn nog maar nauwelijks gekomen van de schrik of verrassing over de uitwintering of de maand mei dient zich alweer aan. Na wikken en wegen is besloten te gaan reizen naar het koolzaad of het fruit en eindelijk is het dan zover. In alle vroegte zetten de colonnes met miljoenen bijen zich in beweging nadat de volken vooraf reisklaar zijn gemaakt. Vroeger bestond dit reisklaar maken uit het plaatsen van honingkamer en vervangen van de dekplank door een reisraam, maar tegenwoordig wordt bodemventilatie algemeen toegepast. Inspecteer wel nu en dan de conditie van het gaas om onaangename verrassingen te voorkomen.

De reis naar de drachtvelden geschiedt meestal in alle vroegte in tegenstelling met de terugreis welke vooral 's avonds wordt gemaakt. Bij warm weer geeft het problemen om de bijen naar binnen te krijgen die dan rijndik staan te ventileren en de nectar indampen, bestuif ze met water en gebruik geen rook. Onder deze omstandigheden moet de uiterste voorzichtigheid in acht worden genomen om „Warm lopen“ van de volken te voorkomen. Al die zaken leert u echter van de routiniers tijdens het gezamenlijk reizen dat eigenlijk geen beginner mag missen, want het blijft een hoofdstuk apart uit de praktijk van het imkeren. Tijdens de dracht houden we met ar-

De geneugten van het reizen.

Foto uit „Bijpraten“, afd. Amstelland 5/1982.

gusogen het weer in de gaten en de stemming daalt tot een bedenkelijk peil als de nieuwslezer niet anders weet te vertellen dan „Aanhoudend te koud met in de kustgebieden veel wind”.

Maar pas op! Als de dagen lengen staat in het bijenvolk de schakelaar op ontwikkeling, weer of geen weer. Dagelijks worden een toenemend aantal bijen geboren. De oude bijen, nog afkomstig van vorig jaar, zouden nu hun laatste levensdagen behoren te slijten tussen de bloemen maar de lage temperatuur houdt hen thuis. Het groeiende leger bijen zit dicht opeengepakt, voor de koningin neemt de beschikbare ruimte af en wellicht dat door de verminderde ei-productie ook de afgifte van feromonen in kwaliteit en/of hoeveelheid slinkt. In deze situaties zien we vaak koninginncellen langs de randen van de raten verschijnen. Een aanvulling op een feromoon-tekort? Wellicht. Als ook de overige omstandigheden gunstig zijn kan het aanleiding geven tot het afkomen van een zwerm, zodra het betere weer aanbreekt en de niets vermoedende imker dagdroomt over een rijke oogst.

Een zwerm, en nu?

In normale tijden schep je zo'n kaal volk welke een flinke aanwinst vormt, vooral als het een voorzwerm is. Stel je prijs op een goede relatie met collega-imkers dan neem je natuurlijk even contact met ze op, want waar een voorzwerm is neergestreken is de eigenaar niet ver weg.

Kunnen we nu echter nog wel spreken over „Normale tijden”? Varroa en mijtziekte zijn geen loze klanken meer. Er is meermalen gezegd om zwermen van onbekende herkomst te vernietigen, maar daar sta je dan als imker met een kieps vol bijen. Een volk in wording. Vernietigen!?!? Het is zo gemakkelijk gezegd, maar ik vrees dat de stap vooralsnog voor velen te groot zal zijn.

Wat moet er dan gebeuren? Zwerm in woning onderbrengen, rooktest op aanwezigheid Varroamijt, monster nemen en kast afsluiten. Het monster bijen per expresse versturen naar het RBC, wachten op de uitslag waar dagen overheen kunnen gaan. Ondertussen staat het „verdachte” volk met gesloten vlieggat ergens in de schaduw tot het verlossende bericht komt „Kerngezond”. Ziet u dit gebeuren? Dus toch vernietigen?

Het scheppen van een zwerm

Nodig zijn een kieps met geruwde binnenkant zodat de bijen houvast vinden met hun pootjes, in noodgevallen voldoet een kartonnen doos ook. Zwermdoek om de kieps mee af te sluiten en krammen of spijkers om de doek mee vast te zetten. Touw om de kieps evt. op te hangen (steek een touw m.b.v. een priem aan de bovenzijde door de kieps en bind het aan de binnenzijde om een spijker, het is nu altijd bij de hand). Een snoeischaar mag zeker niet ontbre-

Kind en manshoog koolzaad. Ik ben bang voor bijen? Nee, hoor.

ken evenmin als beroker, tabak, aansteker en een stuk karton om een zwerm van een moeilijke plek weg te scheppen.

Vóór het scheppen krijgt een zwerm altijd een koude douche met de plantespuiter, een probaat middel om ze tot rust te brengen en als ze op een moeilijke plek zitten waarbij het scheppen dreigt uit te lopen op een operatie. Heel belangrijk is de omgeving, Jan publiek, draag vooral als beginner altijd een kap. Probeer niet de held uit te hangen, vreemd volk vinden ze ons toch wel.

Er zijn zoveel mogelijkheden hoe een zwerm zich kan zetten, dat het ondoenlijk is om er hier op in te gaan, trouwens de zwerm waar u mee te maken krijgt zit toch net anders. Maar uiteindelijk komt elke zwerm in de kieps. Deze nu niet te snel omdraaien, want dan liggen een paar duizend dames aan uw voeten (op zichzelf geen onaantrekkelijke gedachte, maar hier minder gewenst). De bijen moeten de gelegenheid krijgen zich tijdens het draaien aan de wand van de kieps te hechten. Zet vervolgens de kieps op de grond en schuif een steen o.i.d. onder de rand zodat een gleuf ontstaat en rondvliegende bijen zich bij het volk kunnen voegen.

- Let op:**
- Plaats de kieps nooit in de volle zon.
 - Plaats de kieps nooit rechtstreeks op de grond.
 - Sluit de kieps nooit af met een lap plastic.
 - Geef pas in de avond de definitieve woning.

De nieuwe woning

Zorg dat alle vreemde geurtjes zijn verdwenen en wrijf de binnenkant van broedkamer en bodemplank schoon met een pluk gras. Daarna kunt u de zwerm in de kast schudden, vlieggaat dicht anders lopen ze er even hard weer uit, dekplank erop, na 5-10 minuten vlieggaat open en klaar is Kees de imker. Maar zo doet u zich veel tekort, **Doe het aldus.**

Leg schuin vanaf de grond naar de vliegplank een plaat hout met eroverheen een oud stuk laken en schud daar de zwerm op uit. Aanvankelijk lopen de bijen verwaasd rond maar al heel snel hebben de eersten in opwaartse richting lopende de vliegspleet gevonden en nu voltrekt zich een schitterend schouwspel. Nodig van tevoren vrienden uit of geniet er alleen van. „De weg gewezen door de stertselende voorhoede keren de duizenden bijen zich met de kop naar de kast en onder zwaar gegons — tevreden zegt de bijenvader — en uitbundig gestertsel wordt de woning in gebruik genomen”. Heeft u geluk, dan ziet u **HAAR**.

Dit schouwspel is weer één van die vele hoogtepunten.

Het thuisvolk

Op 10 april moet deze kopij bij de redakteur zijn en toen waren de dekplanken nog niet gelicht. Toch weet ik dat de immen goed de winter zijn doorgekomen want het eerste dat ik in het vroege voorjaar doe is inspekteren of de dekplanken goed zijn vastgekit. Is dat het geval dan is het volk met bijna 100% zekerheid moergoed. Ook was het na elke reinigingsvlucht rustig bij de volken. Eind januari stonden de eerste krokussen in bloei en ook de *Chaenomelis* pronkte met oranje/rode bloemen. In februari kwam de ommekeer en werd het een aantal weken belangrijk kouder, maar eind februari/maart was het volop feest. Er werd vers stuifmeel verzameld van de vroegbloeiende bolgewasjes en niet te vergeten de winterhei.

Op een aantal dagen werden deze struikjes zo massaal bevroren dat voorbijgangers erop werden geattendeerd door het gezoem en verwonderd bleven staan M'n wilgestekken van twee jaar geleden dra-

gen volop katjes en wachten op bijenbezoek. Ik heb gelijk weer een flink aantal stekken uitgezet. Al stelt het misschien weinig voor, toch maak ik op deze manier de naaste omgeving voortdurend "bijenvriendelijker".

Terug naar onze bedrijfsvolken

Het grote werk is gedaan en je mag even voldaan uitblazen. Onder de SP loopt de jonge koningin rond en die zal van daaruit op bruidsvlucht gaan. Boven de SP is Mama SR aanwezig en dat deel wordt met wat suikerwater (oplossing 1:2) geholpen. Dagelijks versterken jonge bijen de gelederen en daarom kunt u het bovenvolk gerust wat kunstraat meegeven. Dit heeft echter geen enkele zin als er te weinig bijen zijn om de kunstraat te bezetten, even goed bekijken dus na een paar dagen als de vliegbijs er af zijn.

Let na een dag of tien ook eens op het gemotiveerd vliegen van de haalbijs uit het bovenvolk en vergelijk dit met de activiteiten bij het vlieggaat van het ondervolk.

Zodra de jonge koningin echter aan de leg is merkt u dit aan de gretige ijver waarmee dan ook in het ondervolk stuifmeel wordt verzameld. Heeft u gekonstateerd dat de jonge koningin aan de leg is en vlak verzegeld broed aanwezig is dan breekt geleidelijk de tijd aan dat u voor de keus wordt gesteld vliegbijs vanuit het bovenvolk d.m.v. het openen en sluiten van de vliegspleten in het SB af te tappen naar het ondervolk of het ondervolk te versterken met raten uitlopend broed.

Wanneer en waarom doen we dat?

Zodra er vlak verzegeld broed aanwezig is bij de jonge koningin zodat u de garantie heeft dat ze goed bevrucht is. We doen het om opkomende zwermduft van de zich snel ontwikkelende aflegger te onderdrukken waarbij tevens het ondervolk/honingvolk niet onbelangrijk wordt versterkt zodat het in optimale conditie verkeert om de zomerdracht te benutten. Gelijk wordt een moerrooster gelegd onder de honingkamer, waarbij u er wel zeker van moet zijn dat het moertje zich onder het rooster bevindt.

Maak ook gebruik van de bouwduft in een volk met jonge koningin en geef gelijk wat kunstraat. U heeft er toch wel voor gezorgd dat de drieramers waarin de reservemoertjes worden gekweekt voldoende voedsel in de raat hebben meegekregen? Het voeren van dergelijke kleine volkjes in een drachtpauze is een uitnodiging voor roverij. Maak het vlieggaat zo klein dat twee bijen elkaar net kunnen passeren en houdt ze goed in de gaten.

Nog enkele praktische tips

Bij het volgen van deze aanpak heeft u veel uitgebouwde raten nodig en daaraan hebben we meestal een tekort. Als bij de eerste zwermbehandeling de

oude koningin onder het moerrooster wordt gebracht met enkele raampjes broed dan kunt u volstaan met in totaal zes goed uitgebouwde raten in het midden en vier van mindere kwaliteit aan de zij-kanten. Als 8-10 dagen later de bakken worden omgezet heeft de koningin meestal 5 à 6 raten belegd en nu kunnen de oude raten (gedeeltelijk) worden vervangen door kunstraat.

Verzamel alle brokjes raat, probeer in het bezit te komen van een zonnewassmelter en laat de bijen zelf uw kunstraat verdienen. Bovendien, en zeker niet minder belangrijk, laten we aldus geen grondstof verloren gaan.

We hebben deze maand net gedaan of alles van een leien dakje gaat, maar vergis u niet. De praktijk wijst vaak anders uit maar daar komen we nog op terug.

Rectificatie

Zetduiveltje en slijp van de pen hebben in het maart en april verhaal „Van Imker tot Imker” toegeslagen. Lees op pag 67: vindt controle plaats op vlak verzegeld broed: In het Groentje van april na de aanduiding (zie tek. 4): sluit de gaasopening(en) in de SP af.

Ko Zoet

Als u van plan bent deze zomer de Ardennen te bezoeken, dan is hier een tip voor u als imker, maar zeker ook voor uw familie.

Even onder Luik in België, in een mooi stukje Ardennen, ligt het plaatsje Tilff aan de Ourthe. Toen ik daar van de zomer (1982) langs fietste werd mijn aandacht al snel getrokken door een bordje met een bijenkorf erop; de bordjes volgend kwam ik inderdaad bij een bijenmuseum. Ik verwachtte eigenlijk een soort expositie, maar achteraf kan ik wel zeggen dat het hier om een volwassen museum gaat.

U wordt ontvangen met een diaklankbeeld over het leven van de bij, haar werk en een stukje geschiedenis van de imkerij. Daarna kunt u op eigen gelegenheid een vijftal zaaltjes door lopen. Er is een Nederlandse routebeschrijving verkrijgbaar, maar ook de leiding doet haar uiterste best om u het een en ander te vertellen over het museum.

Zeer veel antiquiteiten op het gebied van de imkerij maken het museum extra de moeite waard. Korven, kasten, potten, slingers, wassmelters, persen enz., alsook een expositie over koninginnteelt met alle bijbehorend gereedschap en een verzameling van aan de honingbij verwante Hymenoptera.

Het geheel wordt gecombineerd door twee observatiekasten en een bijentuin.

Het museum is geopend: in april, mei en september: op zaterdag en zon- en feestdagen; in juni, juli en augustus: iedere dag.

Inlichtingen bij het SECRETARIAT DU MUSÉE DE L'ABEILLE, rue du Bihet, 9, B 4040 TILFF (België), tel. (041) 88.22.63.

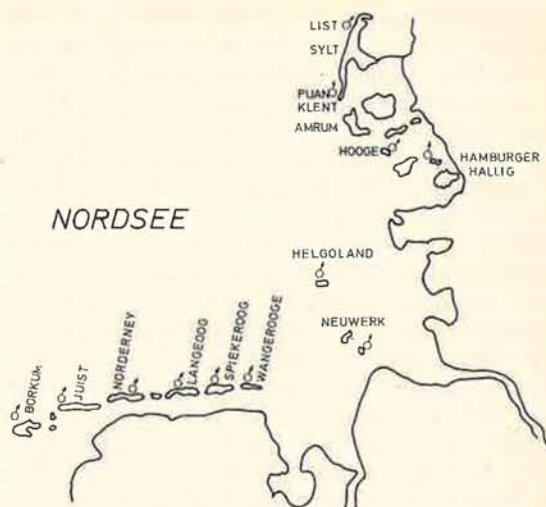
Bert van Vliet, Haarlem

Drs. Beetsma verzoekt speciale aandacht voor een bijenteelt (in de tropen) cursus in het Amerikaanse Wooster van 11 - 29 juli. Dit evenement werd door ons echter reeds aangekondigd in het juli/aug no. 1982, p. 189. Nadere bijzonderheden bij het Bijenhuis of dr. Norman Stanley, Agricultural Technical Institute, Wooster, Ohio, USA, tel. (216) 264 - 3911. Prijs voor week 1 en 2 \$ 1900, week 3 \$ 1000, 3 weken \$ 2700 (tot 1 mei \$ 100 korting). Aanmelden tot uiterlijk 10 juni.

SCHIERMONNIKOOG EN VERDER

Er bestaat een merkwaardige overeenkomst tussen de walviskaak-boog van Oosterburen en de Gateway Arch in St. Louis, USA. Geen overeenkomst bestaat er echter in ouderdom, want de eerste "poort" stamt uit de tijd dat de eilandbewoners nog uitvoeren ter walvisjacht in de Noordelijke IJzee. Het Amerikaanse metalen monument is van vrij recente datum en geeft een duidelijk staaltje van gezichtsbedrog weer, want de afstand van basis tot top lijkt groter dan die tussen de voeten, maar bedraagt in beide gevallen 192 meter.

Omdat we het nu toch over Schiermonnikoog hebben, direct na Rottum liggen naar oost en noord in de Duitse Bocht nog een hele reeks Waddeneilanden, die bijna alle ook een Carnica-bevruchtungsstation bezitten. Op de tekening in de Allgemeine Deutsche Imkerzeitung van juni 1982 worden deze aangeduid met het Mars-teken. De foto van Schier werd overigens in het voorjaar van 1981 gemaakt door **Han M. Tiggelaar** te **Lekkerkerk**, lid van het Ambrosius Gilde te Rotterdam.

BOEK **bespreking**

W.K.H. Karstens & H. Kleibrink: "De Leidse Hortus, een botanische erfenis"; uitg. Waanders, Zwolle, 1982; ISBN 90.70072.92.0; geb., 192 pag., 197 afb., waarvan 71 in kleur; prijs f 57,50.

In 1587 verzochten de curatoren van de universiteit de burgemeesteren van de stad Leiden "de ledige plaetse achter de universiteit" af te staan voor de aanleg van "eenen hoff, dienende tot leeringe van alder de ghene, die in der medecijnen studeren". Na de aanstelling van Clusius als hortulanus en de Delftse apotheker Clutius als diens medewerker kwam in 1594 de eerste Hortus tot stand. Daaraan herinneren nu nog de Gouden Regen uit 1601 bij de ingang en de in 1932 nauwkeurig gereconstrueerde Clusius-tuin. Een paar eeuwen lang was de Hortus Botanicus van de Sleutelstad wereldberoemd, maar ondanks alle metamorfosen is daar in feite niet zoveel aan veranderd. Dat blijkt wel uit dit prachtige boek, waarvan de uitgave tot stand kwam onder auspiciën van de "Ver-

eniging Vrienden van de Leidse Hortus" en dank zij de financiële steun van diverse instanties. Na een Engelstalige, vrij snel uitverkochte voorloper uit 1938 is dit eigenlijk het eerste complete werk over de Hortus, waarvan vooral het tweede hoofdstuk over de geschiedenis ervan van uitzonderlijke betekenis is. Vanzelfsprekend wordt ook een rondgang door de tuin gemaakt, terwijl twee hoofdstukken over Bomen en Clusiustuin het geheel afronden. De heldere tekst is van prof. Karstens, oud-hoogleraar-directeur van de Leidse Hortus, de bijzonder fraaie foto's maakte Herman Kleibrink en Chris Hein stond garant voor een knappe vormgeving. Kritiek kan er nauwelijks zijn op deze uitgave, die wel erg zwaar is gebonden, zodat het geheel qua volume meer lijkt dan het in werkelijkheid is. De foto op pag. 148 lijkt gespiegeld, maar dat is bij een volgende druk(?) gemakkelijk te herstellen. Voor een nadere beschouwing van Clusius en Clutius, inclusief de bijenteelt, zie tenslotte onze bespreking van de door de jubilerende Leidse VBBN-afdeling in 1977 uitgegeven facsimile-druk van Clutius' boek "Van de byen, hare wonderlicke oorspronck" (1597) in de rubriek Raamwerk, Groentje 12/1978, p. 255-256.

Bijenbezoek op de Mahonia.

Brochure "Giftige planten in huis, tuin en vrije natuur"; uitg. Veiligheidsinstituut, Consumenten-voorlichting, Antwoordno. 1316 (geen postzegel), 1000 SL Amsterdam, tel. 020-736414; serie Kijk-op-Veilig no.6, 16 pag., bestelno. IC.06; prijs: eerste 20 exx. gratis, daarna f 0,25 p. stuk.

Het is een zeer goede gedachte geweest van het Veiligheidsinstituut om over deze belangrijke materie een handzaam en nauwkeurig overzicht aan te bieden voor imker en niet-imker. Om bij de eerste te blijven: drachtplanten inzaaien, poten of stekken is goed, maar vaak weet men over de giftigheid daarvan niet bijster veel. De bestaande werkjes zijn minder algemeen bekend of te duur en te weinig overzichtelijk. Deze brochure kent in tegenstelling daarmee die mogelijke bezwaren echter niet en voorziet daardoor in een duidelijke behoefte.

De korte inleiding geeft bondige informatie over: Wanneer noemen wij een plant of plantedeel giftig? Wat te doen bij vergiftiging door planten? Wanneer geen arts of ziekenhuis snel bereikbaar is, en enige literatuur. Daarna volgen tabellen, waarbij in één oogopslag valt af te lezen welke plant wordt bedoeld, de cultuur (groeiplaats) en wat er giftig aan is (hele plant of onderdeel). De indeling is als volgt: Kamerplanten, Tuin- en Natuurplanten (met een onderverdeling in zeer giftig en giftig) en planten die geheel of gedeeltelijk niet giftig, respectievelijk eetbaar zijn.

Het nut van dit boekje zal bij gebruik snel duidelijk worden. Een idee voor secretariaten van alle VBBN-afdelingen om de leden te voorzien van een praktisch cadeautje! Wij van onze kant hebben het Veiligheidsinstituut verzocht in dezelfde serie zo spoedig mogelijk uit te komen met een dergelijke handleiding voor preventie en behandeling (met adressen) van insecte-, dus ook bijesteken, al dan niet gepaard gaande met allergie. Mevrouw Sabine Dorsman verzekerde dat daarvan goede nota is genomen, want ook over dat onderwerp is in de boekhandel nauwelijks iets verkrijgbaar en dan nog zeker niet in een hanteerbare, begrijpelijke en direct-buikbare vorm voor een populair prijsje.

Voor deze handleiding in elk geval een daverend compliment. We hopen spoedig hetzelfde te kunnen doen bij het verschijnen van een brochure over slange-/insectebeten/-steken en de daarbij optredende verschijnselen met inbegrip van de allergische reacties.

Chris Maillie

SIGNALEMENT VAN FLORIADE-AMBROSIUS COMPLEET

Wel een beetje laat, zult u zeggen, maar de foto's kwamen eerst dezer dagen binnen. **Babs** en **Dick Heijungs** uit **Zutphen** maken elk jaar honderden natuuropnamen en dus waren ze vorig jaar ook op de Floriade in Amsterdam.

Bij de grote wintersortering kwam het mini-korfje uit de collectie zomerdia's te voorschijn. Het is de kleine touw-Ambrosius van 42 x 32 x 15 cm met Lotharings kruis, die te pronk stond binnen de plexiglas-vitrine in de bijenstal, die zich nu nog op het voormalige

Floriadeterrein bevindt, maar dan zonder beide Ambrosiussen.

Jazeker, beide, want er waren er twee. De kleine is evenals het kruissteekpatroon (zie Groentje 6/1982)

met medewerking van mevrouw Visser-Borgman, de vorige secretaresse van de Amsterdamse Vereniging tot Bevordering van de Bijenteelt, ontworpen door Marleen Bos op voorbeeld van de grote, die zich nu in het "bijenmuseum" van het clubgebouw aan de Baron Schimmelpenninck van der Oye (oorspronkelijk ook al van Zutphense afkomst)-weg staat opgesteld. De huidige secretaresse, mevrouw M.E. Post, zond er bijgaande foto van, compleet met snor en collier.

Onvermeld bleef verder in bovengenoemd Groentje, dat de daarin geplaatste opnamen (pagina 135) werden gemaakt door Albert Lauw in het Huygensmuseum Hofwijck te Voorburg met medewerking van de Haagse Imkersvereniging (VBBN) en in samenwerking met de heer en mevrouw Königsmann. Ere wie ere toekomt, nietwaar. Overigens zijn beide patronen nog te verkrijgen bij het maandblad Steek v/h Handwerken, Postbus 1853, 1000 BW Amsterdam, t.a.v. mevrouw W. v.d. Heijden, die met mevrouw Post de voornaamste gegevens aandroeg om het signalement van de Floriade-Ambrosius kloppend te maken.

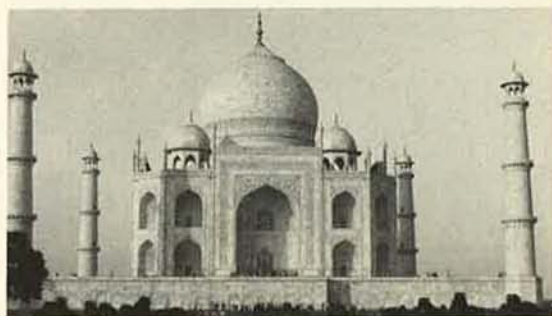
Redactie

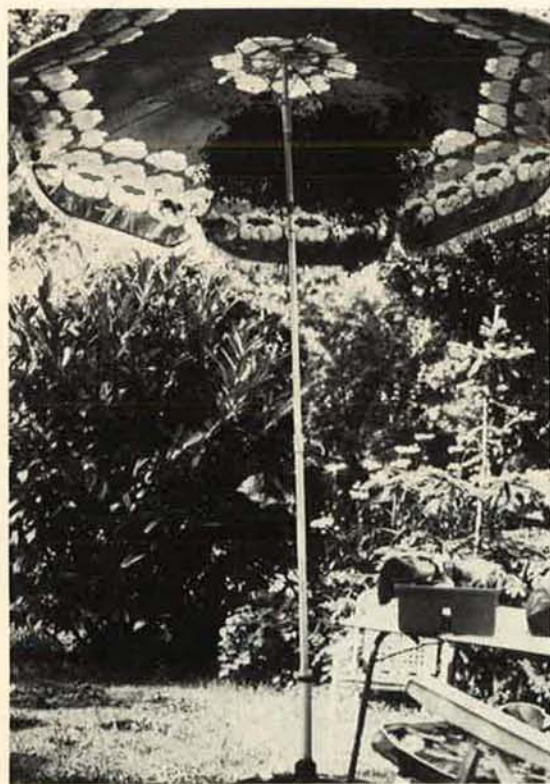
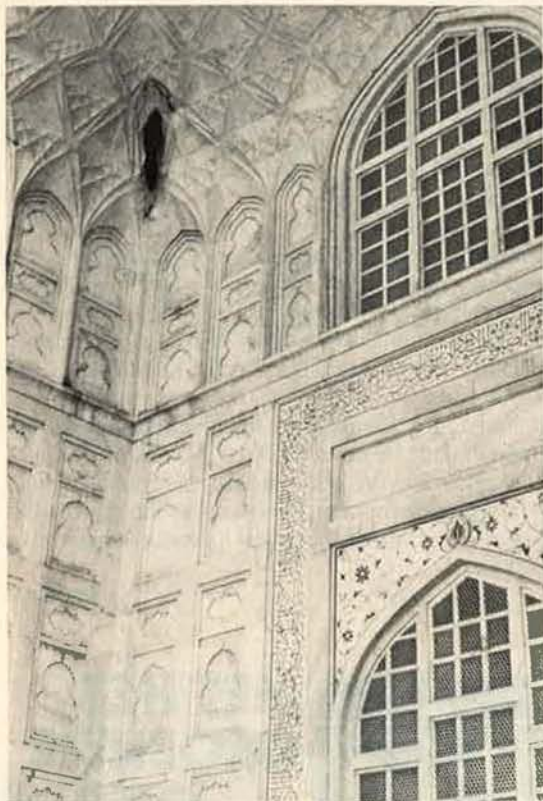
MET HET GROENTJE OP REIS

INDIA

In Agra, ongeveer 200 km ten zuiden van de hoofdstad New Delhi, bevindt zich het meest beroemde grafmonument van India, de Tâdj-Mahâl, gebouwd door Sjah Djahan (1627-1658) als praalgraf voor zijn gemalin. In een mixtuur van Indiase en Islamitische bouwstijlen verzezen aan het hoofd van een langwerpig waterbekken het hoofdgebouw met de lotusvormige koepel en de vier minaretachtige hoektorens op een verhoogd terras. Het geheel werd bekleed met zuiver wit marmer, ingelegd met halfedelstenen. Er zou van 1630 tot 1648 door een arbeidsleger van 20.000 mensen aan zijn gewerkt, waarvoor alleen al het marmer over een afstand van enkele hon-

derden kilometers met ossewagens moest worden aangevoerd.

De foto's werden op 18 december 1982 gemaakt door **C.B. Tilanus** te **Knegsel**. In het hoofdportaal hing in de linker bovenhoek een bijenzwerm. De heer Tilanus berichtte verder, dat deze bijen vliegen op de bloemen in het park rondom het mausoleum. In het bedoelde portaal zag hij overigens nog heel wat "afdrukken" van eerder verwijderde "bijennesten".

NEDERLAND

Dat zwermen ook bij ons soms de meest wonderlijke plaatsen uitkiezen om aan te vliegen bewijst de foto van **A.L. Longayroux** in **Bovenkarspel**, waar een bijenvolk zich op een zonnige dag in de zeer warme zomer van vorig jaar tijdelijk nestelde onder een kleurige, schaduwrijke tuinparasol.

Dichter bij "eigen huis" kan ook. Een enorme baard omstreeks dezelfde tijd op de sierkast van **L. Groen** vlak bij diens woning te **Ouderkerk aan de Amstel**. Afkomen was er echter niet bij, want door tijdig ingrijpen werd het volk geschept.

Iets dergelijks gebeurde in de tuin van onze medewerker **Arjen Neve** te **Leiden**. Hij schrijft: "De foto's zijn vorig jaar genomen van een zwerm, die tegen de voorkant van een kruiwagen was gaan zitten. Voor het scheppen hield ik deze schuin met een kiepers er

onder. Een klap tegen de binnenkant van de kruiwagen zorgde ervoor dat de zwerm in de kieps belandde. Direct daarna heb ik de kruiwagen een eind weg gezet, om te voorkomen dat een deel zich weer zette".

Zoiets moet inderdaad wel kort en bondig gebeuren, want een zwerm opsteken als een pluk hooi kan tot kwalijke gevolgen leiden. Meestal waarden "de dames" zo'n ordinaire aanpak niet en laten het dan ook niet bij zoemen alleen. Hetgeen duidelijk wordt gedemonstreerd op deze oude prent.

SARDINIË

Gedurende de zomervakantie in juli 1982 ontmoeten wij op Sardinië een alleraardigste familie, die bijen hield op een wijze die wij de lezers van het Groentje niet willen onthouden.

Omdat wij bijenliefhebbers ook in den vreemde de blik op het imkeren en al wat ermee verband houdt gericht houden, kwamen wij door toeval in gesprek met een Sardische familie met wie wij onze ervaringen trachtten uit te wisselen. De taal vormde geen al te onoverkomelijk probleem en zo togen wij gezamenlijk naar de bijenstal. Wij hadden reeds raathoning "moeten" nuttigen en waren nieuwsgierig.

Wie schetst onze verbazing toen wij na een wandeling nagenoeg halverwege de top van een heuvel een 70-tal boomstammetjes zagen staan, afgedekt met een plaat en verzwaard met een steen.

Dit waren toch niet de ons zo vertrouwde groene kasten of rieten manden? Maar wat dan wel?

Wij zullen proberen uit te leggen welke bijzondere variant van het imkeren hier werd gevolgd.

De woning

De woning bestaat uit een holle cilinder van kurk, ongeveer 45 cm lang en met een inwendige diameter van ca. 30 cm. Ze wordt opgebouwd uit twee bij elkaar passende schalen kurk, die door middel van ijzerdraad worden samengebonden tot een cilinder. Aan de boven- en onderzijde, ca. 7 cm van de randen, bevindt zich een door twee loodrecht op elkaar

staande bamboestokjes gevormd kruis, dat de cilinder wat stevigheid geeft en naar later bleek de raatconstructie op haar plaats houdt. Een klein gaatje aan de onderkant van de cilinder vormt de toegang tot de woning.

Natuurlijk vroegen wij ons af hoe dit alles nu in zijn werk ging, met in gedachten onze twee kasten thuis en hun betrekkelijk ingewikkelde maar toch efficiënte opbouw. Hoe wordt hier honing gewonnen en hoe wordt de woning nu bevolkt? Het uitgestrekte dorre landschap voor ons en het ontbreken van geboomte of struiken deed ons wat het terugvinden van de zwermen betreft het ergste vermoeden.

De imker had er echter geen enkel probleem mee. Tijdens de zwermperiode in het vroege voorjaar gaat hij met zijn vrouw bij de bijen zitten en wacht rustig een zwerm af. Er staan een aantal lege onderkomens klaar, welke worden ingesmeerd met citroensap en men wacht tot een zwerm zich in de lucht vormt en lokt dan, onder het roepen van poewa.....poewa.....

poewa....., de koningin kennelijk in de juiste richting, de geur van het verse citroensap doet de rest. De koningin betreft met haar volkje de nieuwe woning en men laat haar verder met rust voor de verdere opbouw van haar volk. Zo tracht men zoveel mogelijk zwermen te vangen en het bestand uit te breiden.

De oogst

Het tijdstip van het winnen van de honing is ons niet helemaal duidelijk, maar wij kregen de indruk dat de honing naar behoefte wordt gewonnen. Men opent de woning aan de bovenzijde en snijdt eenvoudig de bovenste laag raat weg, juist tot aan het bovenste kruis, en laat het volk verder met rust, tot na controle blijkt dat de voorraad weer is opgebouwd en de raten gerepareerd. Dit herhaalt zich als het ware jaar na jaar.

Geniaal, nietwaar, simpeler kan het toch niet! Men opent zo nu en dan de deksel en beoordeelt of het de moeite loont te oogsten door eenvoudig de voorraadkamer weg te snijden. De produktie zal niet groot zijn geweest, 5 à 10.000 bijen per woning leek ons het maximum. De conditie van de volken was ons onbekend, maar makkelijk zullen ze het niet hebben, onze vrienden daar.

De zomer in Sardinië verandert het sappige landschap van midden juni tot midden september in een dorre woestijn zonder bloemen en water. Waar deze bijen hun nectar haalden was ons een raadsel, de imker bleef de vraag ook schuldig en wees vaag over de dorre uitgestrekte vlakte voor ons de heuvel af. De druivenbloei was allang voorbij en de eucalyptusbloei moest in augustus nog komen.

Waarlijk wonderlijk toch, hoe ook hier met het bijenvolkje werd omgesprongen en men desondanks geen vragen stelde hoe het allemaal mogelijk was. Het leven is er voor iedereen hard en dat was nooit anders geweest.

C.H. Gorzeman-Kruysifix,
Oostvoorne.

Norman Gary (r) schudt zijn assistent de hand binnen een bijenzwerm. De 49-jarige Gary is "bee psychologist and trainer" aan de "Bee Biology Facility" van de Universiteit van Californië (USA), maar bovendien een gespecialiseerde film-stuntman, die diverse prestaties leverde in ook hier te lande bekende films en tv-series als *Little House on the Prairie* en *How the West Was Won*. Ingez. maart 1983 d. mevr. v.d. Berg-Lommerse, Noordwijkerhout.

OVER DE SAMENSTELLING EN DE GROOTTE VAN HET BIJENVOLK-2 (slot)

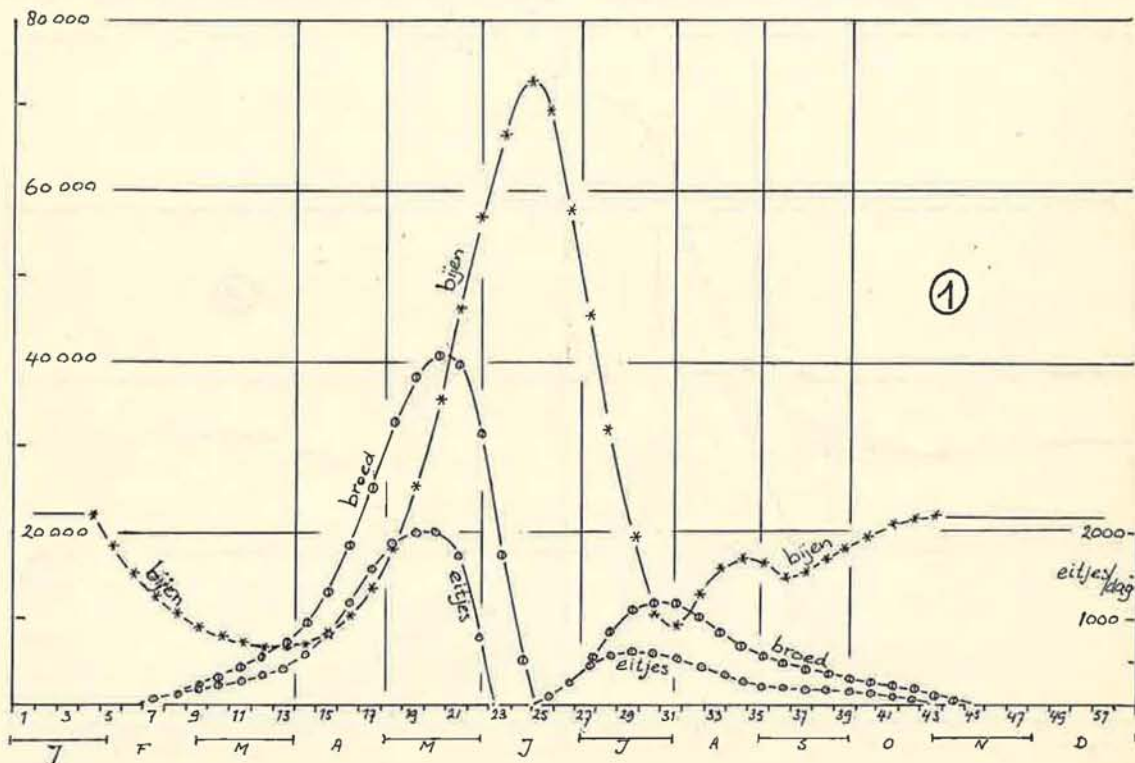
Opzet van het rekenmodel

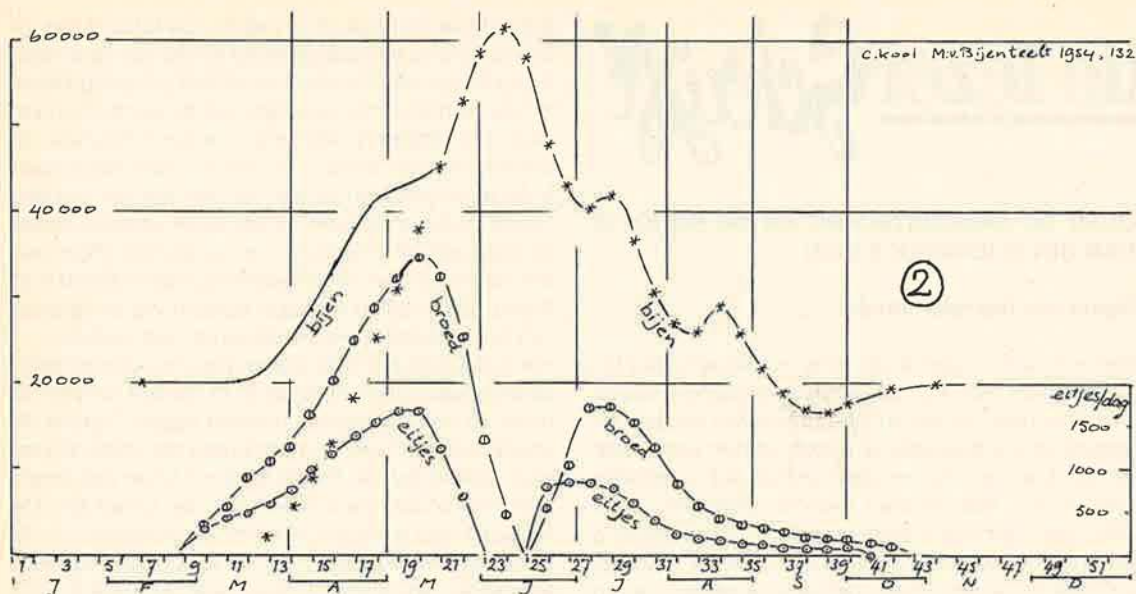
Om inzicht te krijgen in de gang van zaken in het bijenvolk moet men zich een beeld gaan vormen van de aantallen bijen, broed en eieren. Hoewel we door inspectie in het bijenvolk te weten komen wat er aan de hand is, kunnen we dit meestal niet in getallen weergeven. We moeten daarom gissingen doen. Blijkt een veronderstelde waarde in de berekening tot ongeloofwaardige of zelfs aantoonbaar foute resultaten te leiden, dan moet deze waarde worden gewijzigd.

In de eerste berekening van de grootte van broednest en bijenvolk ben ik uitgegaan van een bepaald leggedrag van de koningin. Deze begint half februari met het leggen van eitjes, half mei bereikt ze haar maximum en eind mei stopt ze met het leggen i.v.m. het zwermen. De jonge moeder begint half juni en eindigt in oktober. De aantallen eitjes zijn zo gekozen, dat er een zomervolk van rond 75.000 en een wintervolk van 20.000 bijen uit ontstaat. De tijd tussen het leggen van het eitje en het uitlopen van de

jonge bij is normaal, nl. 3 weken. De leeftijd van de zomerbij is op 6 weken gesteld en die van de winterbij op 25 weken. De eitjes vanaf half juli gelegd leveren winterbijen. Het resultaat van de eerste berekening is in **grafiek 1** weergegeven. De schaal aan de onderkant is verdeeld in 52 weken, maar bovendien in de maanden van het jaar. Het aantal eitjes per dag wordt rechts afgelezen, de aantallen belegde cellen of bijen aan de linkerkant van de grafiek. Wanneer we aannemen dat een broedraam, voor $\frac{3}{4}$ bezet met broed, 3500 cellen telt, dan kunnen we de grootte van het broednest ook in het aantal raten aflezen. Het is duidelijk dat deze grafiek niet met de werkelijkheid strookt; eind maart zou al $\frac{2}{3}$ van het wintervolk dood op de bodemplank moeten liggen. Tijdens de voorjaarsdracht zou er meer broed dan bijen zijn en wie haalt er dan de dracht binnen? Maar ook begin augustus zouden er minder bijen dan broed zijn. De werkelijkheid is anders. Kortom, de aanname van de leeftijden van de zomer- en de winterbijen kan niet anders dan onjuist zijn. C. Kool heeft zich ook al eens beziggehouden met de berekening van de volkssterkte van een zomervolk uit het legpatroon van de koningin (Groentje 1954, pag. 132):

In **grafiek 2** wordt het resultaat van die berekening, aangevuld met de grootte van het broednest en het wintervolk, nogmaals weergegeven. Een leeftijd van 6 weken voor alle zomerbijen ziet Kool ook als niet juist en hij verlengt deze na de voorjaarsdracht stapsgewijs tot 8 weken. De winterbijen laat hij tot begin mei meegaan, d.w.z. ca. 30 weken. Het resultaat lijkt

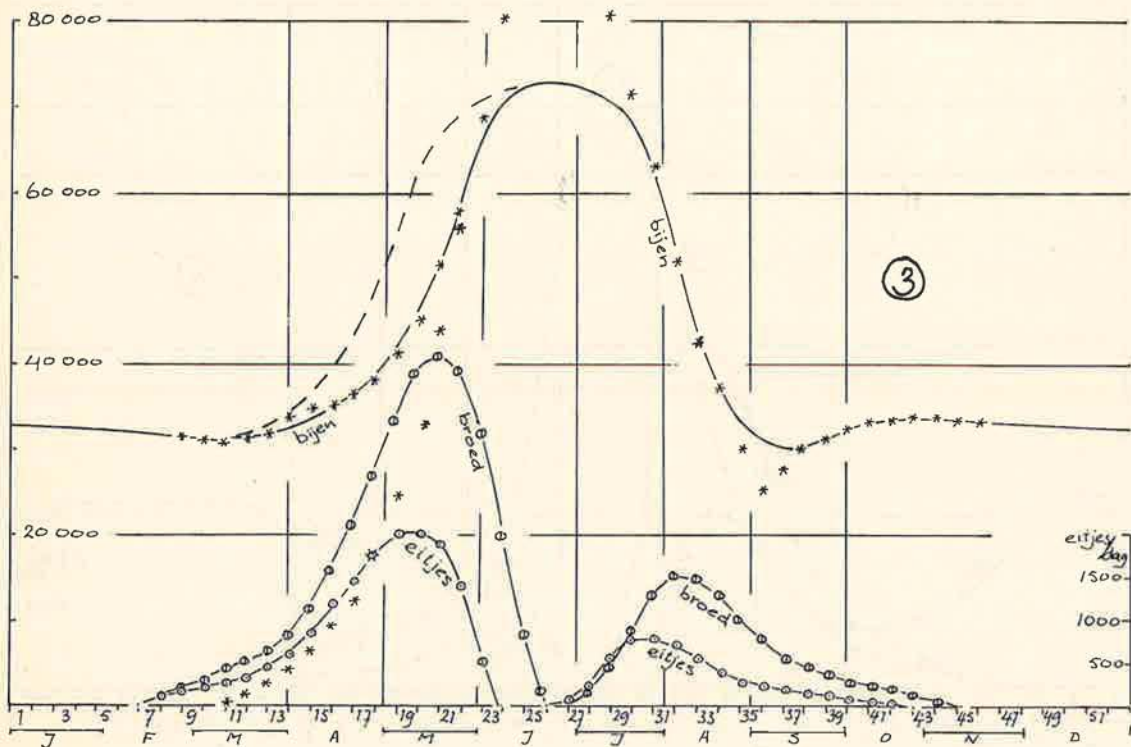

al beter met de werkelijkheid overeen te komen dan onze eerste berekening.

Het verloop is naar mijn smaak te schoksgewijs en de volkssterkte aan de lage kant. Ik heb daarom de berekening nogmaals uitgevoerd met als nieuwe aannames, dat de zomerbij 10 weken en de winterbij 35 weken leeft en verder dat het wintervolk 30.000 bijen groot is. Het legpatroon van de moeder in het voorjaar is gelijk gehouden. Het verlies aan bijen door de zware voorjaarsdracht, waardoor ze slechts 6 weken leven, heb ik in de grafiek gebracht door de grote

zomerpiek niet hoger te laten worden dan die in grafiek 1, d.w.z. 75.000 bijen. Verder is de overgang van het zomer- naar het wintervolk wat geleidelijker getekend.

In **grafiek 3** zien we het resultaat van deze exercitie. Vergelijken we nu deze grafiek met wat uit de wegingen met het weegschaalvolk kwam, dan dringt zich bij mij toch het gevoel op dat eind april- begin mei er in verhouding meer bijen zijn dan de grafiek aangeeft. Dit zou alleen kunnen als we een nog langere

levensduur aannemen voor de winterbijen. Met een stippellijn is het aantal bijen aangegeven, wanneer we winterbijen zouden hebben die 39 weken blijven leven.

Bruikbaarheid van het resultaat

Hoewel men over de details nog sterk van mening kan verschillen, meen ik dat deze grafiek bruikbaar is om zich een beeld te vormen van wat er in het bijenvolk gebeurt. Men zal zich echter voor ogen moeten houden, dat de werkelijkheid vaak sterk zal afwijken van het hier geschetste verloop en wel om de volgende redenen.

Ieder jaar hebben we met andere koninginnen te maken; het leggedrag zal verschillen, laat staan dat er ook nog verschil in ras is. Er werd geen rekening gehouden met broeduitval, omdat dit een moeilijk te schatten grootheid is. Het betekent dat de koningin meer eitjes moet leggen dan waarmee is gerekend om dezelfde volkssterkte te krijgen. De grote invloed van weer en dracht op de activiteit van het volk en de koningin is geheel verwaarloosd, omdat deze te wisselvallig is. Wat daarbij nog de invloed van het aanzetten en de aanwezigheid van darren is, kan zelfs bij benadering niet worden aangegeven. Er zijn geen correcties aangebracht op de aantallen, veroorzaakt door het zwermen, al of niet kunstmatig (vegers of vliegers) of door het verenigen met het reservevolk. Ook zal een zware zomer- of heidedracht, alsmede ingrepen van de imker, zoals afvliegen en drijfvoeren, zeer zeker afwijkingen ten opzichte van het model veroorzaken.

Wat kunnen we dan wel uit deze grafiek halen? Om de grafiek te fatsoeneren is al een groot vraagteken gezet achter de vaste en te korte leeftijden van zomer- en winterbijen. Een leeftijd van 6 weken is het minimum, dat door zware drachtomstandigheden kan voorkomen en ook wel is gemeten. Het zal zeker niet kunnen gelden voor alle bijen die tussen maart en augustus worden geboren. Ook lijkt het me niet juist dat er een vaste datum zou zijn, waarvoor alleen zomerbijen en waarna er alleen winterbijen geboren zouden worden. De overgang zal geleidelijk zijn en gedeeltelijk afhangen van de omstandigheden.

Wat in de grafiek duidelijk naar voren komt is de sterk veranderende verhouding tussen broed en bijen. Het lijkt me evenmin vol te houden, dat iedere jonge bij eenzelfde vast programma van bezigheden, zoals 3 dagen cellen poetsen, 3 dagen oude larven voeden, etc., uit te voeren krijgt alvorens vliegbij te worden. Door wie zouden de jonge larven in maart verzorgd moeten worden, anders dan door stokoude winterbijen!

De koningin is maar gedurende korte tijd op haar maximale legcapaciteit. Bovendien is de uitwinteringssterkte een belangrijke factor hierbij en de vraag rijst wat grotere invloed heeft, haar fysieke lichaamsbouw of de sterkte van haar volk? Verder blijkt dat de bijen, die worden geboren uit de eitjes uit de topperi-

ode, als vliegbijen beschikbaar komen tijdens de zomerdracht, m.a.w. moeren met grote legcapaciteit komen pas tot hun recht, wanneer men een goede zomerweide heeft of er naar toe reist.

Bij sterke volken moet men de extra broedruimte tenminste half april hebben gegeven, anders is men er te laat mee. De broedruimte hoeft in de zomer niet zo groot te zijn; voor de heidedracht wordt zelfs geadviseerd de moeder op één broedbak te zetten. Verder wordt het ook duidelijk, waarom de volken die naar de heide gaan versterkt moeten worden met extra-vliegbijen. Hun aantal neemt in die tijd in hoog tempo af en dat is dan niet het gevolg van de vele spinnewebben! In juni en juli is de volkssterkte zeer goed en de gemiddelde opbrengst van de dracht aan de matige kant. Dat zo nu en dan een zeer goede lindedracht wordt binnengehaald, toont aan dat de haaldrift er wel is, maar dat de bijenweide het vaak af laat weten. Het vinden van een goed drachtgebied zou wel eens bepalend kunnen zijn voor een regelmatig goede zomeropbrengst, wat is te vergelijken met een goed stekkie voor de hengelaar.

Ten slotte wordt ook hier weer zichtbaar gemaakt, hoe belangrijk het is voor een goede voorjaarsopbrengst om met een sterk volk de winter uit te komen. Het uitbreiden van het broednest in april wordt niet beperkt door de legcapaciteit van de koningin, maar door de verzorgingscapaciteit van het volk, d.w.z. het aantal bijen en de voorraad voedsel.

Als oorzaak van het zwermen in augustus wordt ruimtegebrek genoemd. Dit zal wel een rol spelen, maar er is ook nog iets anders. In de grafiek ziet men dat er kwalitatief enige overeenkomst bestaat tussen de situatie in het volk eind mei en half augustus, nl. een afnemend aantal oude en een groeiend aantal jonge bijen. Wanneer er dan ook nog enige dracht is, zoals op de heide, kan men zich voorstellen dat de bijen zich vergissen en gaan zwermen.

Voor het uitbouwen van raten lijkt de sterke groei van het broednest in april zeer geschikt, ware het niet, dat dan ook veel grof werk wordt aangezet. Ook in de honingbak willen ze nogal eens grof werk aanzetten. In juli is de behoefte om te gaan bouwen veel geringer en afhankelijk van het weer en de dracht. De zwerm is daarom het meest geschikt om kunstraat mooi te laten uitbouwen.

Conclusie

Samenvattend kan worden gesteld, dat de grafische weergave van de aantallen eitjes, broed en bijen gedurende het jaar, welke hier wordt gepresenteerd, misschien niet helemaal correct is, maar wel een goed hulpmiddel blijkt te zijn bij het begrijpen van wat er zich in het bijenvolk afspeelt. Het geeft verder enig houvast bij het imkeren voor wat betreft het moment en de te verrichten werkzaamheden.

Wanneer men deze grafiek enige waarde gaat verleenen, verdient het aanbeveling er meer basis aan te geven door het doen van tellingen en leeftijdsmetin-

gen. Het wordt dan ook interessant ze voor verschillende rassen op te stellen en voor koninginnen met sterk verschillende legcapaciteit. Ook het verloop bij zwermtrage rassen lijkt mij zeer interessant. Het blijft echter een klein wonder hoe het bijenvolk zich in het voorjaar zo snel weet te ontwikkelen en dan ook nog een honingoverschot van 10-20 kg kan produceren.

Dr. J. de Graaf,
H. Dunantlaan 31,
7548 AB Boekelo

MAATREGELN TEGEN VARROA

De heer Snoek sprak in een brief zijn verontrusting uit over het oprukken van de Varroa en het uitblijven van doelgerichte preventieve maatregelen, die zonder schade voor immen en imker genomen kunnen worden. Uiteraard waren wij benieuwd naar deze maatregelen en in de nu volgende brief zet de heer Snoek zijn gedachten uiteen.-RED.

Naar aanleiding van uw brief dd. 8-2-1983, geef ik gaarne gevolg aan uw verzoek om preventieve maatregelen te noemen, die m.i. tegen de Varroa-ziekte in ons land moeten worden getroffen. Maar vooraf enkele opmerkingen. Voor mij zijn preventieve maatregelen die maatregelen, die worden genomen om de ziekte te voorkomen of tenminste een tijdlang uit te stellen. Maatregelen om de ziekte vast te stellen of later te nemen maatregelen vallen daar niet onder.

De Varroa-ziekte is veel ernstiger dan de gewone mijtziekte, dat hebben we de laatste 10 jaar toch wel duidelijk gemaakt. De gewone mijtziekte is met de bekende maatregelen wel te bestrijden, maar voorzover nu bekend, is dat met de Varroa-ziekte niet het geval en dientengevolge schieten de tot nu toe genomen maatregelen (dezelfde als voor de gewone mijtziekte) te kort. Met het uitgangspunt van het R.B.C. t.w. "Wij hebben er al het mogelijke aan gedaan en de nodige maatregelen getroffen om de Varroa te voorkomen en nu ligt het aan de houding van de imker of het lukt", ben ik het niet eens en beschouw dat als een kortzichtigheid hunnerzijds. Naar mijn mening overschatten zij daarmee zichzelf of trachten nu al hun handen in onschuld te wassen.

Maar nu weer ter zake. Het gevaar van de Varroa-ziekte dreigt vanuit het Oosten. Nu valt het mij op, dat Oostenrijk als enige land, voorzover tot op heden bekend, vrij is gebleven van deze ziekte. Als redenen daarvoor zijn niet alleen de natuurlijke grenzen te noemen, maar ook de tijdig getroffen wettelijke maatregelen. Of die maatregelen blijvend voldoende zullen zijn laat ik graag in het midden, maar ik stel wel vast, dat die maatregelen nu nog behoorlijk als rem functioneren.

Waarom die maatregelen niet als voorbeeld genomen in ons land? Schenk dan o.a. ook nog even aandacht aan "Bienenvater" 2/83 blz. 48 t/m 54 en "Die Biene" 2/83 blz. 51 t/m 61, en tevens aan de maatre-

gelen die Tschecho-Slowakije heeft getroffen, dan zult U bemerken hoeveel onze voorlichting daarin tekortschiet. Bovendien stel ik mij de vraag of onze Z.B.T.'s wel tot hun recht komen en maximaal kunnen functioneren en benut worden, of van het R.B.C. wel de volle medewerking en vertrouwen krijgen? Waar zijn die dure instrumenten voor aangeschaft en hebben zij een opleiding daarvoor bij het R.B.C. gevolgd, om daarna maar wat aan te modderen. Hebt U zich wel eens afgevraagd waar de Z.B.T.'s wél behoorlijk functioneren en zou dat niet met de vakkundige beroepsmatigheid te maken kunnen hebben? Maar die anderen kunnen als vakkundig monsternemer fungeren, want het R.B.C. moet de monsters onderzoeken. Voor de met zoveel enthousiasme begonnen vrijwilligers gaat er op deze manier de lol wel vanaf. Daar ligt nu juist een mogelijkheid voor het R.B.C., om wat handen vrij te maken voor noodzakelijker dingen.

Nu zoek ik daarvoor geen zondebok en zou het als volgt willen omschrijven. Een boom, die eenmaal scheef is gegroeid, kan alleen weer recht gaan groeien, wanneer hij wordt herplant en, zo dat niet meer mogelijk is, door een nieuwe wordt vervangen. Maar dat die boom scheef kon groeien komt, omdat wij niet tijdig maatregelen daartegen hebben genomen, m.a.w. wij zijn er zelf mede schuldig aan. Tussen twee uitersten of tegenstellingen ligt een gulden middenweg, die wij moeten bewandelen, dat betekent ook naar elkaar willen luisteren; dan kun je vrienden blijven ook bij verschil van mening.

Nu noemde uw commissie wel enkele z.g. preventieve maatregelen, maar die heb ik niet op het oog, want die komen m.i. eerst later aan de orde. In aanmerking komt wel b.v. een bufferzone van zeg 5 km aan Nederlandse zijde en zo mogelijk in overleg ook aan Duitse zijde, maar dan wel met een verplaatsingsverbod voor bijen aan Nederlandse zijde, tenzij een gezondheidsverklaring is afgegeven door het R.B.C. Bovendien moeten alle zwermen van onbekende herkomst daar vernietigd worden, zo mogelijk met een kleine vergoeding daar tegenover en moet speciale controle door het R.B.C. zelf op alle bijenvolken in de bufferzone worden gedaan.

Verder moet er voor heel Nederland met inbegrip van de bufferzone een registratieplicht komen voor alle bezitters van bijen, omdat er:

- a. imkers zijn (in ver. verband), die wel voorlichting krijgen;
- b. imkers zijn (buiten ver. verband), die geen voorlichting krijgen;
- c. bijenhouders zijn (geen imker en buiten ver. verband), die ook geen voorlichting krijgen.

Bij de groepen b. en c. schuilt een groot gevaar (omdat daar een lek zit bij de voorlichting), omdat die tot op heden ongrijpbaar zijn. Die beide groepen moeten ook gecontroleerd worden door of namens het R.B.C., maar waar zijn die allemaal te vinden en welke maatregelen kunnen daar nu tegen getroffen worden?

Ook moet er b.v. een **aanmeldingsplicht** komen, wanneer er bekend is dat een wilde zwerm zich ergens heeft genesteld, om die te kunnen vernietigen. Hetzelfde geldt voor zwermen van onbekende herkomst, die aangehouden worden. De imker kan zelf de rooktest toepassen aler de bijen weer vrij te laten vliegen en die test geeft bij negatieve bevindingen een vrij grote mate van zekerheid, dat het in orde is. Wanneer hij deze test niet heeft genomen en later blijkt dat de ziekte daardoor op zijn stand is gekomen, dan is de imker in gebreke gebleven en strafbaar (net als bij de invoer van vreemde koninginnen uit het buitenland). Aan de **Z.B.T.'s** moeten meer controlebevoegdheden worden gegeven en tevens opsporingsbevoegdheden, b.v. net als de onbezoldigde politie-ambtenaren.

Laten wij goed beseffen, dat de Varroa zich verspreidt via contacten met andere bijen en zich het snelst vermeerderd tijdens zwermneigingen, omdat dan het meeste darrebroed wordt aangezet (vooral bij sterke volken dus). Daarom die darrenraat wegsnijden, maar ook controleren. Praat niet over **geneesmiddelen**, want zodra wij die nodig hebben is het al te laat; geneesmiddelen dienen dan alleen maar voor overlevingskansen voor de bijenvolken. Bijenhouden is geen spelletje meer, maar de harde werkelijkheid moet onder ogen worden gezien in het algemeen belang, zonder dat de imker of de bijen daar ernstige nadelige gevolgen van ondervinden. Wie tekort schiet, wordt in gebreke gesteld.

J. Snoek, Assen.

BIJENSTERFTE FLEVOPOLDER 1982 **Open brief aan de RIJP d.d. 8-4-1983**

Mijne Heren,

Nu er mogelijk wijze binnenkort weer bijenvolken in de Flevopolder zullen worden geplaatst lijkt het mij juist u enige mededelingen te doen over de resultaten van ons onderzoek naar de massale bijensterfte in die polder in de maand mei 1982.

Meerdere personen wisten direct na de schade, nog voordat er enig onderzoek had plaatsgevonden, al te melden wat de oorzaak was. Hoewel zulke berichten nauwelijks betrouwbaar zijn hebben wij toch alle zaken onderzocht. Op één mogelijke oorzaak na kon steeds worden vastgesteld dat de argumentatie niet houdbaar was. Die ene uitzondering was vergiftiging door landbouwgif. Ook anderen hebben tot nog toe niet kunnen aantonen dat vergiftigingen niet de oorzaak van de sterfte zou zijn. Integendeel.

Uit ons brede en diepgaande onderzoek wil ik een enkel aspect toelichten. Een van de stoffen uit de lange lijst van door U, vaak bij herhaling, toegepaste landbouwgiften is **BROMOFOS ETHYL**, de werkzame stof van het middel **NEXAGAN**.

Mededelingen van de Rijks Bijenteelt Consulente leren het volgende:

Het middel werd in Nederland toegelaten na proefnemingen door deze R.B.C. Op 25 juli 1967 wordt vermeld dat de LD-50 waarde ongeveer 3μ werkzame stof per bij is en het middel waarschijnlijk geen schade zal doen aan bijen. Op 1 februari 1983 schrijft dezelfde instantie dat de LD-50 waarde $0,7\mu$ werkzame stof per bij is. De Plantenziektenkundige Dienst (toelating landbouwgiften) schrijft mij op 16 maart 1983 over Nexagan: Giftigheid voor bijen: mogelijk schadelijk.

De LD-50 waarde is een getal dat aangeeft hoeveel miljoenste delen van een gram al voldoende is om de helft (50%) van een hoeveelheid bijen te doen sterven. Hoe minder daar voor nodig is, hoe giftiger het middel. Getalwaarden kleiner dan 1 worden daarbij als zeer giftig beschouwd.

Uit de opgegeven LD-50 waarden blijkt dat dit middel in de loop der jaren ruim $4 \times$ zo giftig is geworden. We zien dus ook dat het middel onder de kwalificatie "Giftig" valt.

Bovendien heeft u dit giftige middel op een veel grotere schaal toegepast dan voorgaande jaren. Er is namelijk 6 à 7 maal zoveel van verspoten waardoor de schadekans voor bijen evenzovele malen groter is. Opgaven van uw dienst tonen dit zonneklaar aan: in 1981: Nexagan toegepast: 469 hectare, hoofdzakelijk randbespuiting; in 1982: Nexagan toegepast ca. 2000 hectare, volveldbespuiting, en ca. 1000 hectare, randbespuiting; totaal 3000 hectare bespoten.

In het AID-rapport staat dat in de genomen monsters dode bijen $7,6 \mu$ werkzame stof Bromofos Ethyl werd aangetroffen. Dit is ruim 10 maal de dodelijke dosis. In een monster honing dat genomen was van een lokatie waar een volveld bespuiting had plaatsgevonden werd een zeer geringe hoeveelheid Bromofos Ethyl aangetroffen. Hoewel hier dus nog maar weinig gif werd gevonden is het toch een griezelige zaak. Het is bekend dat vele landbouwgiften als kankerverwekkend beschouwd worden en ook is aangetoond dat verscheidene stoffen niet worden afgebroken maar zich in het menselijk lichaam opzamelen. In de loop der jaren is er al heel wat gif in de poldergrond terechtgekomen en ik vraag mij af of planten deze giften in de sapstroom meenemen naar de nectariën.

Kavel Az 104, aan de Brikweg ten westen van Almere is zo'n stuk grond waar ik geen bijenvolk zou willen plaatsen. In 1981 was dit een koolzaadveld. In 1982 stond er tarwe op. In de koolzaadbloeiperiode is dit tarweveld volgens uw opgaven 18 maal bespoten t.w. met Basagran op 12 mei, 13 mei, 14 mei; Nexagan op 13 mei; Fenitrothion op 14 mei; MCPA op 15 mei, 26 mei, 2 juni, 3 juni; MCPA + MCPP op 15 mei, 18 mei, 19 mei, 21 mei, 24 mei, 26 mei, 29 mei, 4 juni; Ivosit op 24 mei.

Opgemerkt dient te worden dat MCPA speciaal wordt gebruikt tegen koolzaad dat zich zelf heeft uitgezaaid, zoals in een van uw rapporten staat. Koolzaadopslag, zoals dat heet, bloeit gelijktijdig met het

andere koolzaad en wordt derhalve door bijen bevologen. Het middel is echter verboden tijdens de bloei van onkruiden die door bijen kunnen worden bevologen. Dit staat nadrukkelijk op de verpakking en in de bestrijdingsmiddelengids vermeld. Het is één van de gestelde voorwaarden voor toelating.

Op 19 maart 1983 is een grondmonster van dit kavel genomen en vervolgens in een laboratorium onderzocht. In het monster werd Fenitrothion aangetroffen. Dit kavel Az 104 is dit jaar weer een koolzaadveld, waar wellicht weer bijenvolken komen te staan. Wij vinden dit een beangstigende zaak en hopen dat u hiervoor begrip zult hebben.

Ik wil dan ook besluiten om u zeer nadrukkelijk te verzoeken landbouwgiften alleen in alleruiterste noodzaak toe te passen. Het zou een zegen zijn voor de imkers, voor de spuiters en voor de polderbewoners als u op dit verzoek positief zou reageren. Het is mijn bedoeling de inhoud van deze brief aan belanghebbenden bekend te maken.

Hoogachtend,
J.C.R. van den Bergh,
voorz. afd. Haarlem e.o.

THE VOICE OF HOLLAND

Het is zaterdagmorgen (13 maart) half zeven, alles slaapt nog. De dag werd begonnen met het lezen van het "Groentje". Waarom het Groentje deze ochtend? Misschien omdat mijn gedachten deze morgen bij de bijen en honing waren doordat ik gisteren tot de ontdekking kwam dat 5 van de 7 kasten met bijen gestolen waren. Mochten de daders krijgen wat hen toegewenst is dan zijn ze over 20 jaar nog ziek. Het zat trouwens deze februari maand helemaal niet mee. In Jakarta was ik het slachtoffer van een zakkenroller. Maar ook hier komen we wel weer overheen.

Het was leuk Uw radiopraatje te horen terwijl in Nederland (*De brief was gericht aan de heer Speelziek. - RED.*). U weet hoe het gaat wanneer je bij anderen logeert, je bent het eerste wakker maar wil niet de eerste beneden zijn. Je staat toch op, ga zachtjes naar beneden, maak thee of koffie en zachtjes de radio aan. Je weet niet waar Hilversum zit en je blijft draaien totdat je Nederlands hoort spreken en dan is daar ineens een bekende stem die het over bijen heeft! Zoals U ziet zit het toch ook wel eens mee.

Ik las "Van imker tot imker", Jan. '83. Weer viel het op dat er "statements" worden gemaakt zonder bewijzen. (Wat is "statement" in het Hollands?). "Er van uitgaande" "verklaart" niets! "Er van uitgaande" zou de neiging kunnen verklaren! Waarschijnlijk hebben niet alle nieuwe en jonge Nederlandse bijenhouders meetkunde gestudeerd en de gouden regel meegekregen dat men zonder bewijzen geen "statement" mag maken.

Er dreigt gevaar, dat wordt aangenomen dat een "authoriteit" het weet, en wanneer een publikatie niet ergens laat weten geen verantwoordelijkheid te

dragen voor bepaalde meningen zou een blad als het "Groentje" in gebreken kunnen zijn.

Ook viel het mij op dat (dezelfde rubriek) er toch beschimmelde ramen voorkomen in Nederland. Wij hebben een landklimaat hier terwijl Holland een zee-klimaat heeft. Zou dat de reden kunnen zijn waarom men hier topventilatie recommandeert en men in Holland naar ik meen alles afsluit? Het zou interessant kunnen zijn wanneer Mr. A.P. Posthumus (voorplaat Jan. '83) of wie dan ook met een voldoende aantal kasten een jaar zou willen imkeren met en zonder topventilatie. Wanneer geography een rol speelt (Holland versus de U.S.) zou men kunnen zeggen dat een proef in Zwitserland niet noodzakelijk van toepassing is in Holland. Waarschijnlijk hebben mijn werkzaamheden als onderzoeker (Manager Research and Development) in "Cereal Chemistry" mij meer gevoeliger gemaakt voor "statements".

Het moge Chris Maillie interesseren dat Dr. Newton mij bijenleraar van de "Southern Connecticut State University" zegt dat pro van propolis betekent: voor, aldus de bescherming die voor de stad (polis) aangebracht word. Vooraan de stad liever dan voor de stad. Ook mogelijk is dat mijn gebrekkige kennis van de Ned. taal mij verhinderd hetzelfde te lezen in het stukje van Chris, overigens één van de schrijvers in het Groentje die ik erg waardeer!

Overigens is alles naar wens hier en ik hoop van hetzelfde bij jullie. Het moet vandaag 50°F worden. Vorig jaar zag ik op 23 Maart stuifmeel binnen komen (dat kan vroeger geweest zijn maar niet gezien). Mocht U vinden dat één en ander van het geschrevene correct is kunt U dat zo gewild publiceren.

We gaan de goede tijd van het imkeren weer tegemoet, ik kan gewoon niet wachten. Een van de twee overgebleven kasten heeft een gemene moer. Maar we hebben hier "dial a queen" zodat een telefoontje binnen enkele dagen een nieuwe moer brengt. In referentie tot "Eén imkersblad", ik ben blij dat iedereen staat zijn eigen vereniging en blad heeft in dit land.

Gerbrand van Dyk,
14A Robert Treat Drive,
Milford, CT 06460, USA.

ANDERE MEDICIJNEN BIJ ALLERGIE

Na tien jaar imkeren heb ik geen last meer van de stekken van bijen. In de beginlessen werd ons verteld dat het een gewenning was, wat ik ook wel kan onderschrijven, maar uitzonderingen bevestigen de regel.

Mijn eerste zwerm, gekregen van een bevriend imker, mocht ik op donderdag ophalen. De zaterdag er op volgend hing de zwerm in de boom. Nadat de zwerm opgevangen was in een emmer en afgedekt met een doek, heb ik mijn bevriende imker opgebeld of hij mij uit de nood wilde helpen. Wat ik nog niet wist vertelde hij mij: "Een nieuwe kast eerst stevig uitvegen met gras". De zwerm weer teruggestort

met de raad een weekje het bijenvolk met rust te laten.

Na een week zou ik mijn familieleden eens laten zien wat ik zoal geleerd had en wat ik volgens hen "durfde". Ze bekeken achter het keukenraam mijn handelingen: eerst deksel, daarna heel voorzichtig de dekplank losgepeuterd, zo en nu eraf halen. Zover kwam ik niet eens, want bij het omhoogtillen vlogen er naar mijn gevoel wel duizend bijen uit. In beide handen kreeg ik wel tien steken. Tijdens de praktijklessen had ik nog nooit een steek gehad; wat deze bijen bezielden begreep ik niet.

De dekplank en deksel erop gelegd en zo snel als een haas naar binnen. Angels verwijderd en verteld aan mijn gezin dat er niets aan de hand was, maar de kast openen deed ik die dag niet meer en ook de volgende dagen niet. Ik was zelfs niet in staat eten klaar te maken, want de volgende dag had ik twee dikke handen en dikke armen tot aan de ellebogen. De derde dag kon ik niets doen en op aandrang van familieleden ging ik naar de dokter. Deze schrok geweldig en vroeg wat ik gedaan had. Ik niets, maar de bijen Het direkte antwoord van de arts was: "Bijen weg of handschoenen aan". Nou dat laatste heb ik gedaan, want bijen weg, dat kon niet.

Mijn praktijklessen met handschoenen aan was een doorn in het oog van de instructiegevende mensen. Zelfs mijn eindlijst prijkte met een punt lager dan de rest van de kursisten, omdat een imker nou eenmaal niet met handschoenen aan imkert.

Wat was er nu aan de hand met mijn bijenvolk? Dagen erover lopen piekeren, toch de imker maar gebeld, die mij het zwermpje gegeven had. Mijn verhaal gedaan en 's avonds kwam hij even langs. Een blik in de kast en ik kreeg te horen dat het volk "moerloos" was. De kast met de bijen nam hij mee. Over een week of wat zou het volk weer terugkomen met een goede koningin. Opgelucht was ik. Het kon me op dat moment niet schelen of de kast met bijen terugkwam of niet.

Dit verhaaltje is ongeveer tien jaar geleden gebeurd en ja bijen heb ik nog steeds, maar minstens acht jaar bleef ik geplaagd door zwellingen na een steek, die enorme afmetingen hadden. Zelfs een paar keer een steek in mijn gezicht gekregen en dan was het werkelijk vijf dagen binnen blijven, want ik was niet om aan te zien. Tot dat ik op een gegeven moment een artikeltje las in een homeopathisch blad dat er voor insectesteken een goed middel bestond.

Aan het begin van het vorig jaar nam ik na het imkeren, waarbij ik een steekje opliep, vijf korrels van het middel LEDUM D12 in en herhaalde dat die dag nog tweemaal. Deze manier bleef ik toepassen. Dit jaar ben ik op dezelfde manier begonnen, maar op het laatst ging het buisje met korrels wel mee, maar innemen deed ik niet meer, want tot mijn verbazing bleven de zwellingen uit.

Voor een beginnend imker met dezelfde ervaring geeft bovenstaand verhaal naar mijn mening uitkomst en zal de hobby bijenhouden niet tot mislukken gedoemd zijn, maar eerder tot vreugde leiden. Het middel LEDUM D12 is te koop in apotheken, drogistijen en reformzaken. Tevens wil ik opmerken dat als men gevoelig is voor mugge- en dazesteken, dit middel ook helpt: vijf korrels eenmaal in de week onder de tong laten smelten, vanaf mei tot oktober, dan geven deze insecten geen kans je te plagen.

W. Kouwenhoven-Griffioen,
Blokland 12,
3461 BJ Linschoten,
tel. 03484-2298.

Eerder verschenen in "Bijennieuws", afd. Bunnik-Houten, no.212, nov.-dec. 1982.-RED.

Met enige verbazing las ik in het Groentje 12/1982 het artikel van de heer Landsmeer uit Dordt over allergiepreventie. De genoemde maatregelen, door het innemen van antihistamine-tabletten zullen zeker afdoende zijn. Ik zou echter uit eigen ervaring iets anders willen propageren, dat m.i. toch beter past in het milieuvriendelijke "bedrijf" van de imker, in tegenstelling tot het chemisch antihistamine-preparaat.

Bij mijn eerste ervaringen met het houden van (dus omgaan met) bijen waren steken onvermijdelijk en tevens bijzonder onaangenaam, wat de gevolgen betrof. Armen die twee keer zo dik werden, waardoor ik ijlings naar een dokter ging. Die gaf me inderdaad his-

tamine-tabletten en het advies deze hobby niet voort te zetten! De bijen gingen toen terug naar af!!! Tot goede vrienden me vertelden, dat ik een immuniteit tegen bijegif kon krijgen door bijegif in te nemen, in verdunde concentratie weliswaar. In elke apotheek kan men Apis Mellifica D6-druppels kopen voor ca. f 8,-.

Als men 6 weken vóór het bijenseizoen dagelijks deze druppels inneemt, bouwt het lichaam deze nodige immuniteit op, en heeft men daarna weinig of geen last van de zwellingen, die vooral beginners treft.

Er kwamen weer bijen en ik heb met succes deze methode beproefd. Eén jaar heb ik dit gedaan, daarna namen de bijen de toediening weer over, zonder vervelende gevolgen voor mij.

Deze methode lijkt me wat onschuldiger dan de incident-tabletten van de heer Landsmeer. Wellicht is het nuttig deze preventie ook op beginnerscursussen naar voren te brengen. Ik had het indertijd graag vernomen!

R. van de Velden-Otto, Deil

NASCHRIFT

De zwelling, roodheid en pijnlijkheid die ontstaat na de tweede en volgende steek door een bij of wesp is hinderlijk. In de regel neemt deze zwelling bij herhaalde steken, aanvankelijk toe in uitgebreidheid en in de loop van de tijd geleidelijk aan weer af.

Bij een onderzoek bij imkers in de regio Amersfoort/Soest bleek dat, na gemiddeld 7 jaar, de reactie geheel verdwenen was. Het overgrote deel van de imkers had alleen wat last in het voorjaar, de beginners met name in de eerste 2 jaren hadden inderdaad last van pijnlijke en hinderlijke zwelling. Hoewel er ook altijd mensen zijn die zeggen dat ze vrijwel geen reactie bemerken vanaf het begin.

Ondanks de forse zwelling bij sommigen ziet men soms al heel snel een zekere ongevoeligheid voor het gif optreden. Waaróm op een gegeven moment de zwelling niet meer optreedt, is onbekend. Waarschijnlijk daarom is ook onbekend hoe dat gewenste resultaat te bereiken.

Het doet mij buitengewoon tegen-natuurlijk aan om die reacties af te remmen met anti-histamine tabletten dan wel met homeopathische middelen. Wat het eerste betreft zal deze maar ten dele de reactie geringer doen zijn en wat het tweede betreft: daarvan is een effectiviteit niet aangetoond. Incidentele ervaringen zullen ook op andere manier kunnen worden uitgelegd.

Mijn advies is dan ook om de natuur haar gang te laten gaan. De zwelling zal geleidelijk aan afnemen, soms al vrij snel. Dus niet met handschoenen aan werken! Meent men toch wat aan de reactie te moeten doen op het moment zelve, dan is dat op de eerste plaats: uitzuigen van de insteekopening, eventueel wat ammoniak erop. Ook weegbreeblad wordt wel genoemd, waarschijnlijk ook vanwege het alkalisch karakter van het plantesap, en koude compres-

sen of ijsblokjes zijn zinvol. Maar zonder al die hulpmiddelen komt het uiteindelijk ook wel goed.

Dr. J.C. van der Zwan, internist,
Ziekenhuis De Lichtenberg,
Utrechtseweg 160,
3818 ES Amersfoort.

"Ralph beweert, dat koeien door muziek meer melk produceren, zodoende..."

VRAAG & ANTWOORD

VRAAG 6

Waarom ontkiemde de Pimpernoot niet?

Op een cursusavond, begin 1982, werd wat zaad van verschillende planten en heesters uitgedeeld aan diverse personen, waaronder zaad in zaaddozen van de Pimpernoot, oogst 1981. Door enkele imkers is dit gezaaid, maar zonder resultaat. Moet dit zaad soms een bijzondere behandeling ondergaan of is deze sierstruik niet door zaad te vermeerderen?

Iz. de Hullu, Nieuwvliet

Antwoord

De Pimpernoot is een vrij onbekende bijenplant. De meegezonden vrucht met zaden is van de Kaukasische Pimpernoot (*Staphylea colchica* Stev.), waarvan niet veel bekend is over de kiemkracht van de zaden. Nauw verwant met deze soort is de Gevederde Pimpernoot (*Staphylea pinnata* L.), waarvan de volgende gegevens over de kieming bekend zijn.

Uit een onderzoek is gebleken dat van in augustus geoogste zaden de kieming praktisch nihil was; van dezelfde struik werden in december zaden afgenomen, die alle binnen 5 maanden tot ontkieming kwamen. De optimale kiemtemperatuur ligt tussen +2°C en -2°C. Tegen strenge vorst zijn de zaden niet bestand. Tenslotte komen er veelvuldig zaden zonder kiem tot ontwikkeling. Probeert u het nog eens met de oogst 1983.

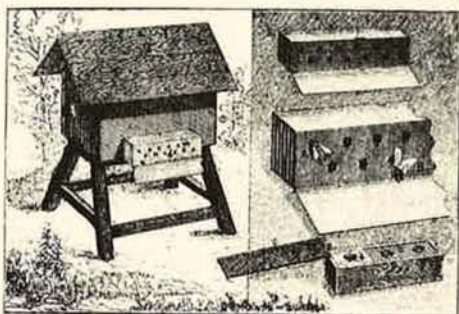
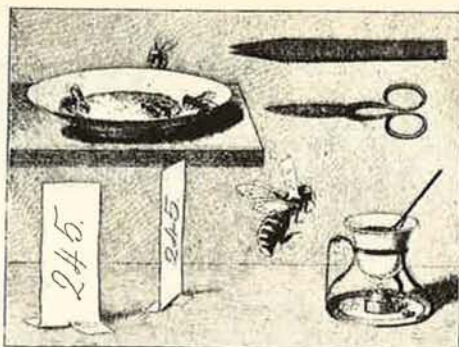
Arjen Neve, Leiden

FRANSE POSTBIJEN

Aangemoedigd door het succes van postduiven als telegrambestellers, vooral voor militaire doeleinden, besloot een zekere Teynac zo'n honderd jaar geleden ook met bijen te gaan experimenteren. Nadat hij een plannetje had uitgedacht nam hij contact op met een collega-imker, die er alles voor voelde mee te werken. En het kwam bovendien goed uit dat deze op ongeveer 5 km afstand woonde, dus gelijk aan de actieradius van de bijenvlucht, zoals beide Franse heren toen ook al bekend was.

Dé bijen van monsieur Teynac kwamen aan in een met fijn gaas afgesloten transportkistje, dat voordien voor de moederkast was geplaatst en rechts op de tweede afbeelding nog eens in verschillende stadia van dichtbij werd gegraveerd. Op een spiritusbrander maakte men wat vislijm warm, terwijl de uitverkoren bijen zich intussen te goed deden aan een schaalje met honing. Uit dun papier knipten de ondernemende "postbeambten" stukjes van 2 bij 4 mm, nummerden ze (op de afbeelding vergroot), streken er wat lijm aan en bevestigden de strookjes nauwkeurig op het borststuk van de proefbijen. Ge-

sterkt door de honing verlieten die daarop haastig het "laboratorium" om pijsnel terug te keren naar Teynacs bijenstal.

Of er met het ongetwijfeld gunstige resultaat naderhand iets gedaan is vermeld de historie helaas niet.

Chris Maillie

De voorjaarsbijenmarkten

Zenderen: De aanvoer van volken was in vergelijking met andere jaren groot; waarschijnlijk als gevolg van de Varroamelding in het nabijgelegen Zwillbrock (BRD) wisselden de volken op een enkele uitzondering na niet van eigenaar.

Driebergen: Hier waren minder bijenvolken dan gebruikelijk is voor deze markt. De prijzen varieerden van f 45,- tot f 125,- per korfvolk. Voor de kasten werd f 60,- minimaal tot f 110,- maximaal neergegeld. De handel was traag! Wel zijn zoals gewoonlijk veel volken buiten de markt om "op de straat" verkocht.

Suiker

U hebt toch allemaal het Stulmformulier ingevuld? Vorig jaar werd 427 ton suiker gedistribueerd ten behoeve van 34.829 volken; er zijn veel meer volken en ook hiervoor is subsidie van één ECU beschikbaar. Degenen, die weinig volken bezitten vinden dikwijls de rompslomp van formulier invullen en suiker afhalen op een bepaald adres in de afdeling niet in verhouding met het financieel voordeel en sturen het Stulmformulier daarom niet op. Graag zouden wij toch deze formulieren ontvangen via de secretarissen of rechtstreeks aan het Bijenhuis. Wij kunnen dan deze subsidie claimen en benutten ter bevordering der bijenteelt.

Apimondiacongres in Boedapest

In 1949 werd tijdens het 13e Internationale Bijenteeltcongres besloten tot internationale samenwerking op bijenteeltgebied en de wereldfederatie van bijenteeltorganisaties werd daartoe opgericht onder de naam Apimondia. Sedertdien organiseert Apimondia elke twee jaar een bijeenkomst van imkergeleerden en praktijkmensen, waaraan meer dan 60 landen deelnemen.

Dit jaar wordt het congres in Boedapest - Hongarije gehouden (eind augustus). Een programma kunt U opvragen bij de Bedrijfsraad voor de Bijenhoudery, Spoorlaan 350, 5038 CC Tilburg. Graag ontvangen wij in het Bijenhuis ook bericht van degenen, die aan het congres zullen deelnemen, ongeacht of men per vliegtuig, trein of auto reist. Wij stellen ons namelijk voor om op het Congres met een Nederlandse delegatie vertegenwoordigd te zijn onder de bekwame leiding van Mr. L.R.J. Ridder van Rappard, decaan van de ereleden van Apimondia.

T.R.

MINISTERIE EN PARLEMENT

BTW-TARIEF VOOR BIOLOGISCHE GEWASBESCHERMINGSMIDDELEN 4%

Gewasbeschermingsmiddelen voor landbouwgebruik die onder de Bestrijdingsmiddelenwet vallen, worden belast met het 4% BTW-tarief.

In toenemende mate wordt in de land- en tuinbouw gebruik gemaakt van zgn. biologische gewasbeschermingsmiddelen. Voorzover deze middelen niet onder vorenbedoelde wet vallen, is hierop het normale BTW-tarief van 18% van toepassing.

De staatssecretaris van financiën heeft nu goedgekeurd dat voor biologische beschermingsmiddelen voor landbouwgebruik eveneens het 4%-tarief kan worden toegepast.

Bij biologische gewasbeschermingsmiddelen kan worden gedacht aan sluipwespen, roofmijten, steriele uivliegmannetjes, bodemaaltjes, schimmels en lokstoffen.

Persber. Min. L.&V. no. 141 d.d. 12-4-1983.

BESTRIJDINGSPLAN BACTERIEVUUR NAAR BETROKKEN ORGANISATIES

Staatssecretaris A. Ploeg van Landbouw en Visserij heeft een plan ter bestrijding van het bacterievuur aan het Landbouwschap en andere betrokken organisaties doen toekomen.

Het plan omvat de volgende onderdelen:

Preventie

1. Er zullen concentratiegebieden worden gevormd, waarbinnen de bedrijfsmatige teelt van bacterievuurgevoelige boomkwekerijgewassen extra zal worden beschermd. Om dit te bereiken zal voor particulieren een verbod worden ingesteld tot het aanplanten, vervoeren en bewaren van zeer vatbare soorten. Vanaf het najaar van 1983 zal in de concentratiegebieden tevens een algemene onderhoudsplicht m.b.t. de meidoorn van kracht worden. De grenzen van de concentratiegebieden worden zodanig getrokken dat natuurgebieden en terreinen waar de meidoorn onvervangbaar is voor het landschap er zo veel mogelijk buiten vallen. Waar dat niet mogelijk was, zal t.b.v. de meidoorn een uitzondering op eerder genoemd verbod gelden.
2. Buiten de concentratiegebieden zal het telen van bacterievuurgevoelige gewassen in boomkwekerijverband worden verboden. De eerste jaren zijn uitzonderingen op dit verbod onder strikte voorwaarden mogelijk.
3. Fruitteeltbedrijven die binnen de concentratiegebieden voor bacterievuurgevoelige gewassen liggen, zullen dezelfde bescherming genieten als boomkwekerijen. Het is echter niet mogelijk de fruitteelt in bepaalde gebieden te concentreren. Voor zover fruitteeltbedrijven buiten de concentratiegebieden voor bacterievuurgevoelige gewassen liggen, zal de bestrijding als vanouds plaatsvinden.

Buiten de concentratiegebieden zal de aanplant van zeer vatbare waardplanten zoals de meidoorn, ten eerste worden beperkt.

Dit o.m. door een terughoudend aanplantbeleid van de overheid, door de meidoorn uit te zonderen van subsidieregelingen en door het geven van gerichte voorlichting.

De voorlichting zal tevens gericht worden op een vorm van onderhoud van met name meidoorns, die de infectiekans sterk vermindert. Gedacht wordt aan het regelmatig snoeien van struiken en bomen.

Over de uitvoering van bovengenoemde maatregel zal op regionaal niveau geregeld overleg worden gevoerd.

Aangetast plantmateriaal

4. Bij de opsporingsactiviteiten van de Plantenziektenkundige Dienst zal meer aandacht worden geschonken aan infectiebronnen die niet in de nabijheid van boomkwekerijen of fruitbedrijven liggen. Tot nog toe werden slechts zones (meestal 500 meter) rond boomkwekerijen en fruitbedrijven vrijgemaakt van aangetaste planten of delen daarvan. Uitgangspunt blijft dat de gebruiksrechtelijke verplichting is voor de verwijdering zorg te dragen en de kosten hiervan voor eigen rekening te nemen. Met name in particuliere tuinen neemt de Plantenziektenkundige Dienst deze verplichting echter over. Dit omdat er dan de meeste zekerheid bestaat dat de maatregel tijdig en op de juiste wijze wordt uitgevoerd. De kosten die uit de bestrijding in particuliere tuinen voortvloeien, komen voor 50% voor rekening van het bedrijfsleven.

Voor deze bijdrage van het bedrijfsleven geldt in 1983 een maximum van f 300.000,-.

Persber. Min.L.&V. no. 137 d.d. 11-4-1983.

CONSULENTSCHAP

VOOR DE

BIJENTEELT

BIJEN EN BACTERIEVUUR

Ieder voorjaar wordt de vraag opnieuw gesteld: In hoeverre brengt het plaatsen van bijenvolken voor bestuiving, risico's met zich mee voor het binnenslepen en/of verspreiden van bacterievuur? (speciaal in pereboomgaarden).

Over bacterievuur is ondertussen veel bekend; men tracht zelfs aan de hand van klimaatgegevens de infectiekansen te voorspellen. Ook over het gedrag van bijen met betrekking tot bacterievuur en hun invloed op de verspreiding van bacteriesporen is intussen veel bekend; ook over de verspreidingsmogelijkheden, waaraan de bijen geen deel hebben. De honingbij is bloem- en plaatsvast; bij voldoende aanbod van nectar en stuifmeel bevliegt een vlieg bij steeds dezelfde bloemen op een zeer beperkte oppervlakte (b.v. 10 spillen op een rij). Dit doet ze dagen achtereen, afhankelijk van het aanbod van stuifmeel en/of nectar. Met dit bloembezoek kan besmetting in de nectar van de bloem worden overgebracht op andere bloemen van dezelfde boom of van naburige bomen. Deze mogelijkheid is in proeven vastgesteld. Vanwege het lage suikergehalte van de nectar in de pere-

bloemen hebben de bijen vrijwel geen belangstelling voor deze nectar; de bijen die we op perebloemen zien, verzamelen (meestal) stuifmeel.

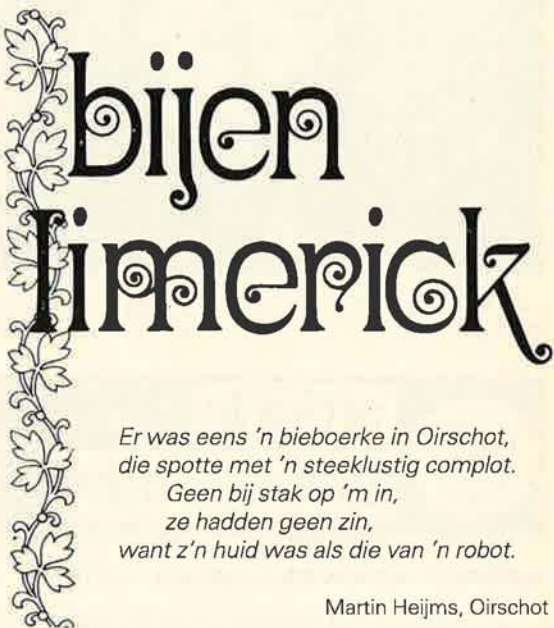
Verder zijn de omstandigheden tijdens de hoofdbloei van de peren slechts sporadisch gunstig voor infectie! Voor de nabloei gelden uiteraard heel andere omstandigheden, maar voor deze bloemen zullen de bijen evenmin interesse hebben. Andere vliegende insecten zoals vliegen zijn voor de verspreiding van bloem tot bloem van veel meer belang. Op de bloeddende slijmwonden zijn namelijk nooit honingbijen waargenomen.

Door intensieve controle en eventueel bespuitingen zal men iedere infectie uit de boomgaard dienen te houden. Door alleen de bijen te weren, kan men uitbreiding van de infectie niet voorkomen.

Verder is bekend, dat met het verplaatsen van bijenvolken voor de bestuiving geen besmetting wordt overgebracht van elders. Men behoeft niet bang te zijn, dat door het huren van bijenvolken voor bestuiving men tevens de besmetting in huis zou kunnen halen.

Conclusie: Als er geen infectie in de boomgaard aanwezig is, wordt ze niet door de bestuivingsvolken binnengebracht; als er wel infectie zou zijn, wordt ze (eventueel) slechts in beperkte mate over geringe afstand door de honingbijen verspreid; deze verspreiding blijft beperkt tot één plantensoort en een beperkte oppervlakte.

ir. J.J. Pettinga

*Er was eens 'n bieboerke in Oirschot,
die spotte met 'n steeklustig complot.
Geen bij stak op 'm in,
ze hadden geen zin,
want z'n huid was als die van 'n robot.*

Martin Heijms, Oirschot

De limericks moeten soms wel een worden bijgeschaafd, omdat ze niet voldoen aan het juiste aantal lettergrepen (9-9-5-5-9) of het vereiste rijmschema (a-a-b-b-a). Hoewel er nog een kleine voorraad is blijven nieuwe inzendingen welkom, want de rijmpjes blijken een door velen gewaardeerde bladvulling te zijn.—RED.

imkers agenda

26-27 mei	Examen Praktisch imker, Bijenhuis.
28 mei	Bijenmarkt Middenbeemster, Marktpllein, Purmerend.
11 juni	Milieu-bijenmarkt, Sterrenwachlaan, Leiden.
18 juni	Bijen- en honingmarkt IJsselstein.
2 juli	Bijenmarkt Voorthuizen.
9 juli	Zwermbijenmarkt Uddel.
13 juli	Bijen- en honingmarkt, Molenstraat, Steenwijk.
13 augustus	Bijenmarkt Nunspeet.
13 augustus	Honingmarkt, Schupstoel, Zutphen.
20 augustus	Bijenmarkt Drachten.
25-31 augustus	XXIXe Apimondia-congres, Boedapest.
3 september	Milieu-bijenmarkt Stadskanaal.
18 september	Bijen- en honingmarkt Ugchelen.
1 oktober	Honingmarkt, Schupstoel, Zutphen.

Bijenvolken dienen afgesloten op de markten te worden aangevoerd, met reisraam of gaas. Ook tijdens de markt mogen ze niet worden geopend.

De Rijksbijenteeltconsulent.

Nauwelijks te zien, maar linksonder bezoekt een Carnica-bij de braambloesem.

Foto: J.A. de Vries, Veenwouden.

ALGEMENE VERGADERING 26 MAART 1983 TE EDE

In het verleden werden de notulen van de A.V. in twee afleveringen afgedrukt in het Groentje. Van diverse kanten ontvingen wij hierop kritiek daar e.e.a. naar veler mening geen interessante leesstof is. Om deze reden hebben wij besloten de notulen z.s.m. na de Algemene Vergadering aan de afdelingsbesturen te zenden. Geïnteresseerde leden kunnen deze bij de secretaris lenen ofwel een exemplaar bij het Bijenhuis opvragen. Aan dit laatste zijn f 5,- kosten verbonden

(kopiëren + verzendkosten). Wij hopen dat deze handelwijze ook uw instemming heeft.

Een korte weergave van hetgeen werd besproken willen wij U echter niet onthouden.

In zijn openingswoord laat de Algemeen Voorzitter dhr. J.J. Speelziek, diverse zaken die ons in het afgelopen jaar bezigielden de revue passeren:

- de toename van het ledenbestand met 8%;
- de schade aan 3.000 bijenvolken in de Flevopolder;
- de mijtziekte rond Vorden, Warnsveld en Zutphen;
- de Varroadreiging;
- het mislukken van een fusie van de bijenteeltbladen.

JAARSTUKKEN: De afdelingen Eerbeek en Wageningen voeren hierover het woord. Beider conclusie is dat Handel moet blijven bestaan.

BELEID HOOFDBESTUUR:

Dhr. Meijberg: D.B. lid en coördinator van afd. Handel, zet de personeelssituatie in het Bijenhuis uiteen.

Drs. Muntjewerf: D.B. lid, vindt dat aan de komende Algemene Vergadering duidelijk moet worden gevraagd of Handel moet blijven of niet.

Vervolgens geven H.B. leden in hun functie als voorzitter van een commissie een kort overzicht van hetgeen er binnen de commissie werd gedaan, achtereenvolgens kwamen aan het woord:

Dhr. Pater - Commissie Onderwijs spreekt over de aangekondigde cursusgeldverhoging, welke gelukkig weer kon worden teruggedraaid, over het concept-leerplan van dhr. Duijvetter en over het "Info-Kontaktorgaan voor Bijenteeltleraren".

Dhr. Pater - Commissie Honing stelt dat het nieuwe honingkeurreglement uniformiteit geeft aan afdelings-, provinciale en nationale honingkeuringen.

Dhr. Visch - Bibliotheekcommissie verzoekt ieder die bijenboeken over heeft deze aan de bibliotheek te schenken, daar er een omvangrijk gedeelte bijenliteratuur ontbreekt.

Dhr. Visch - Koninginneteeltcommissie vertelt over de plannen van de commissie om te komen tot een koningin-neteeltstation op Schier naast het bevruchtungsstation.

Dhr. Muntjewerf - Commissie Voorlichting en Publiciteit attendeert op het standje van de commissie in de hal van de vergadering. Ook op bijenmarkten wil de commissie m.b.v. een voorlichtingsstand gericht aan publiciteit doen.

Mw. Brussen - Drachtplantencommissie: Verbeteren van de drachtweide is van het grootste belang. Organiseer drachtplantencursussen en verspreid de posters "Spaar de bijen, spuit niet in open bloemen" en "Wilde planten voor bijen" op grote schaal.

Mw. Rive - Redactiecommissie (daar dhr. Maillie verhindert is aanwezig te zijn, geeft mw. Rive een overzicht): Het Groentje zal dit jaar uitkomen met 32 pagina's. Wel blijft het moeilijk een blad met voor elk wat wils te maken.

STATUTEN: Na een korte discussie worden de conceptstatuten voor de Vereniging met algemene stemmen aangenomen. Voor de afdelingen, die rechtspersoonlijkheid wensen, heeft de notaris een instructie-enveloppe over de stappen die genomen moeten worden om deze statuten te passeren (na afloop van de vergadering nemen de afgevaardigden de enveloppe mee).

BEGROTING 1983-84: Het quotum zal niet worden gewijzigd, wel zullen bezuinigingen drastisch worden doorgevoerd.

BELEID HOOFDBESTUUR: Vanuit de zaal worden er kritische opmerkingen gemaakt over het beleid van het hoofdbestuur inzake de bijensterfte op het koolzaad en het afsluiten van de Waddeneilanden.

Besloten wordt dat de adressen van de secretarissen door afdelingsbesturen tegen betaling van de kosten bij het Bijenhuis opgevraagd kunnen worden.

Is er plaats in ons land voor de Carnica? Een uitgebreide discussie wordt over dit punt en over de proeven die met mijtzieke volken op Ameland worden genomen gevoerd door o.a. afd. Velp, de Stichting tot Behoud van de Ned. Bij en dhr. Visch namens de Koninginneteeltcommissie.

Tenslotte kan de voorzitter na de rondvraag de Algemene Vergadering 1983 rond 17.00 uur sluiten.

onderwijs demonstratie voorlichting

CURSUSSEN (vervolg)

Afd. Gooiland: Strovlechtskursus (aanv. sept. 1983); Beginnerskursus (1983/84); Gevorderdencursus (1983/84); aanmelden bij: T. Broekema, Corn. Evertsenstr. 86, 1215 LT Hilversum, ☎ 035-12192.

HONING- EN BIJENMARKT TE IJSSELSTEIN

Gelijktijdig met de gebruikelijke activiteiten op de bijenmarkt op 18 juni, zal dit jaar voor de derde keer de wedstrijd worden gehouden, wie de mooiste observatiekast heeft met het beste bijenvolk erin. Het bestuur van het winkelcentrum "De Clinckhoeff" heeft ter aanmoediging een drietal prijzen toegezegd, welke zullen worden toegekend voor: de observatiekast met het beste volk; de grootste aanvoerder van bijenvolken en de beste korf met bijen. Bij de keuring van de observatiekasten zal door de wedstrijdcommissie op de volgende punten worden gelet:

1. de sterkte en opbouw van het volk;
2. of het broed in alle stadia en aaneengesloten aanwezig is;
3. hoeveelheid voedsel en stuifmeel en de plaats waar het is opgeborgen;
4. toestand van de ramen (incl. werkster- en darrenraat);
5. of de koningin gemerkt is;
6. of het volk sedert kort dan wel reeds lang in de kast is gehuisvest;
7. algemeen aanzien van de observatiekast.

Natuurlijk is iedere imker(es) van harte welkom op de bijenmarkt. Doet U echter ook eens mee aan deze wedstrijdvorm en breng gerust Uw bevolkte observatiekast mee, die dan wel uiterlijk 10.00 uur aanwezig moet zijn voor de keuring!

In verband met de geldende voorschriften zo min mogelijk kasten en korven te openen, ter voorkoming van bijenziekten, dienen alle korven **ook die** welke meedingen naar de prijs van het beste korfvolk, te zijn opgedoekt met gaasdoek. De wedstrijdcommissie dient n.l. door het doek heen de inhoud van de korven te beoordelen!

MILIEU-BIJENMARKT LEIDEN

De imkersvereniging Leiden e.o. organiseert op zaterdag 11 juni de jaarlijkse milieu-bijenmarkt op de Sterrenwachterlaan, vlakbij het Rapenburg. De aangrenzende Hortus Botanicus met de Clusiustuin zal, vanaf het marktterrein, gratis toegankelijk zijn voor het publiek. 's Morgens worden bijenvolken verhandeld en imkers kunnen er de gehele dag terecht voor het kopen van de nodige materialen. Vele organisaties, verenigingen en scholen zullen de natuur, het milieu en de recreatie onder de aandacht brengen. Demonstraties worden gegeven van weven, spinnen, pottenbakken, boerenschilderen, kantklossen, papiermaken enz. Vindingrijke en creatieve imkers worden in de gelegenheid gesteld buitenissige bijenwoningen en origineel beschilderde kasten ten toon te stellen. Muziekgroepen zorgen voor de nodige afwisseling. De demonstratie-bijenstal zal weer de grote publiekstrekker zijn en als bijzondere attractie zal met een oude honingpers worden gewerkt.

OPENING NIEUWE BIJENSTAL NUNSPEET

Een fraai hoekje van de overzichtelijke expositieruimte.

Depothouder Theun Veenstra (l) en ontwerper Dirk Verheij (r) voor de maquette van het inrichtingsplan Bijenpark Nunspeet.

Foto's: v.d. Blezen & Zalk, Nunspeet.

MEDEDELINGEN

- 13 mei - Afd. HAARLEM: "Een zwerm", het gebeuren in de natuur en het maken van kunstzwermen; "De honingoogst", oogsten, slingeren en behandelen (eigen etiketten meebrengen).
- 14 mei - Afd. LEIDEN: Geraniummarkten in Leiderdorp en Voorschoten.
- 27 mei - Afd. LEIDEN: Lezing J.J. Speelziek: "Korfimkeren"; Wijkcentrum Zijlkwartier, Leiderdorp, aanvang 20 uur.
- 28 - 29 mei - Afd. LEIDEN: Excursie Schiermonnikoog.
- 14 juni - Afd. HAARLEM: "Biologisch Imkeren".

WIJ GEDENKEN

Geheel onverwacht overleed op 28 maart ons gewaardeerd lid de heer **Teunis Oosterling** te Hoogblokland op 74-jarige leeftijd. Hij was vele jaren lid van onze vereniging. Wij wensen zijn nabestaanden, in het bijzonder zijn vrouw, veel sterkte toe bij dit verlies.

Bestuur en leden,
afd. Gorinchem.

Op 1 maart 1983 overleed de heer **J.A. Prescher** op de leeftijd van 56 jaar. Hij was slechts kort lid van onze afdeling. Wij wensen zijn nabestaanden veel sterkte toe dit zware verlies te dragen.

Bestuur en leden,
afd. Steenwijk e.o.

Kom nu zoeken, er is vast iets voor u bij, voor zeer lage prijzen.

zaterdag 21 mei van 10-4 uur

op Ruisseveen 20 Veenendaal.

Alles moet weg, i.v.m. bestedingsplan ruimen wij op: alle oude simplexkasten, spaarkasten, randen, binnenbakken, ronde korven, vierkante korven en nog vele andere imkersartikelen enz. enz.

C. van Holland telefoon 08385-13795, na 6 uur 's avonds.

BELANGRIJKE VERKOOP TE OMMEN

I.v.m. stadsuitbreiding ben ik genooddaakt op **zaterdag 21 mei, om 10.00 uur** aan de Schurinkstraat, over te gaan tot verkoop bij opbod van ongeveer

20 CARNICA BIJENVOLKEN

waarvan de helft wordt verkocht met spaarkast en 20 ramen en de andere helft zonder kast, maar met/op 20 B.K. ramen.

Kasten worden niet uitgeleend. Verder zal ter verkoop worden aangeboden: een 40-tal lege 3-raamskastjes voor Schiermonnikoog en een 12-tal 6-raamskastjes (leeg), boogkorven en ronde korven.

Bezichtiging: alleen op de veilingdag van 9 - 10 uur.

Betaling: uitsluitend à contant.

Inlichtingen:

H. Noeverman, Schurinkstraat 28A Ommen,
☎ 05291-2856 (niet op zondag).

EDITIONS EUROPEENNES APICOLES
EUROPESE BIJENTEELT UITGAVEN
EUROPÄISCHE BIENZUCHT AUSGABEN
EUROPEAN APICULTURAL EDITIONS

B-1040 BRUSSEL, ESKADRONSTRAAT 1
GRATIS CATALOGUS OP AANVRAAG

IMKERSBEDRIJF "DE MOERDOP"

voor al Uw
imkersartikelen,
honing en wasprodukten.

R. Slagter, Limmerschouw 53, Winkel,
☎ 02244-1349: di, vr, za, 14-18 uur.

5% Korting op imkersartikelen?

Dat kan: bij **Janneke de Jong** t/m 15 juni.

Willem van Hillegaersbergstraat 60,
Rotterdam ☎ 010-224871.

BIJENSTAND „DE GRUBBE“

A.W. LAUMEN-WOUTERS, Grijzegrubben 63,
6361 GL Nuth (Limburg).

Kan alles leveren voor de bijenteelt.
Prijzlijst op aanvraag gratis toegezonden.

Tel. 045-243183 Nuth.
Tel. 045-252408 Brunssum (maandags gesloten).

Tevens bieden wij te koop aan:

**BUCKFAST KONINGINNEN (F1).
CARNICA KONINGINNEN.**

Stammen af van in Nederland gekweekte koningin-
nen door kunstmatige inseminatie.

**IMKERIJ DE DAR, tel. 072-120252,
Schermmerweg 105, 1821 BG Alkmaar
(ind. ter. Oudorp)**

Onze prijzen voor wederverkoop: In 25 kg ver-
pakkingen: Bloemenhoning f 4,75 per kg, acacia
f 6,75, klaver f 6,25, koolzaad f 6,25, linde f 5,-,
woudhoning f 5,25, dennehoning f 7,75, tijmhoning
f 12,50, heidehoning f 14,50. Stuifmeel
f 15,25 per kg., 100% koninginnegelei à 1 kg
f 650,-, honingsnoepjes in 100 gr verpakkingen
f 0,80, mede f 5,50, 450 gr gembernootjes op sap
f 3,50, honingkoecken f 1,60, meubelwas in 3 kleu-
ren f 2,25. Ook omniaflacons, honingshampoo,
-crème en honingzeep. Alle honing is ook in 500- en
900 gramsverpakkingen verkrijgbaar. Voor de ech-
te doe-het-zelver: bijenkasten best. uit: bodem,
broed- en honingkamer en dak als bouw pakket
f 90,-!

Prijzen zijn excl. BTW. Bezorgkosten f 12,50.

**Bijenstand Fa. H. T. van Dam & Zn., Jubbega
(Fr.), tel. 05165 - 13 82** kan U alles leveren voor
de Moderne Bijenteelt.

Kunstraat, Bijenwoningen en onderdelen uit
eigen werkplaatsen.

Door eigen steeds grotere importen van diverse
gereedschappen steeds bij ons de laagste prij-
zen.

Tevens voor wederverkoop diverse kleuren
meubelwas en honing van de fijnste kwalitei-
ten. Vraagt onze prijscurant van materialen en/
of meubelwas en honing even aan. Wij zenden
U die gaarne gratis toe.

Wij komen weer op de te houden Bijenmarkten.

verkoopadressen

Depot Friesland:

H. Akkerman, Oostenwoldseweg 47,
8421 RP Oolderberkoop, ☎ 05164-439
Open di, gehele dag, vrijdagmiddag,
zat. morgen en na tel. afspraak.

Depot Groningen:

Fenna en Ger Postma, Kampenslaan 8,
9626 TE Schildwolde, ☎ 05982-1455.
Open dagelijks, behalve vrijdag na 12.00 uur.

Depot Onstwedde:

H. Bessembinder, Wessinghuizenweg 18,
9591 VJ Onstwedde, ☎ 05991-1226.

Depot afd. Assen:

J.H. Lubbers, Bosstraat 66, 9401 PV
Assen, ☎ 05920-17162.

Depot Klaas Geerts:

Middenwolderweg 2, 7951 EC Staphorst,
☎ 05225-1693; maandags gesloten.

Depot G.J.L. ten Cate:

Verzetstraat 60, 7671 GL Vriezenveen,
☎ 05499-3040.

Depot Enschede:

H. H. Schutte, Sportlaan 22, 7541 BN
Enschede, ☎ 053-318165; afhalen: vrijdags
van 18.00-19.00 uur.

Depot Reggedal:

H. J. Hanepen, de Hogenkamp 2, 7471 CV
Goor, ☎ 05470-5576.

Depot afd. Gorssel:

G.J. Lensink, Deventerweg 4, 7213 EG
Gorssel, ☎ 5759-2468.

Depot Achterhoek:

B. Meijerman, Dwarsdijk 6, 7025 CR Halle,
☎ 05736-479.

Depot Winterswijk:

M.J. Grevers, Miste 4, 7118 WB Winterswijk,
☎ 05435-239.

Depot afd. Epe:

Coöp. Novaco (Welkoop), Paasvuurweg 7,
8161 CA Epe, ☎ 05780-12317.

Depot Nunspeet:

Th. G. Veenstra, Schaapmanlaan 47, 8072 AR
Nunspeet, ☎ 03412-4037.

Depot Apeldoorn:

Coöp. WELKOOP, Iordensweg 57, 7391 KD
Twello, ☎ 05712-1531.

Depot Boerenbond Neerbosch-Hees:

St. Agnetenweg 63, 6545 AT Nijmegen,
☎ 080-777793.

Depot West-Betuwe:

Imkerij „Lingebij“, Mw. C.E.A. Meissen-
Zuiderwijk, Lingedijk 84, 4196 HC Tricht,
☎ 03455-2438.

Depot Bommelerwaard:

P. van Liempt, Pontveer Nederhemert, 5317 KV
Nederhemert-Zuid, ☎ 04185-463, b.g.g. 766;
open. tijden als Bijenhuis.

Depot Bunnik-Houten:

B. Th. Barten, Koningslaan 3, 3981 HP Bunnik,
☎ 03405-1742.

Depot Noord-Holland:

H.S. Homburg, Velderduinweg 165, 1971 ZB
IJmuiden, ☎ 02550-21530. Open dagelijks
van 13.00-16.00 uur en na tel. afspraak;
donderdag gesloten.

Depot afd. Rotterdam:

A. Bakkert, Berglustlaan 49A, 3054 BB
Rotterdam, ☎ 010-183123; na tel. afspr.

Depot Gouda:

C. Bos, 3e Tochtweg 6, 2841 LM Moordrecht,
☎ 01802-1227; na tel. afspr.

Depot afd. Dordrecht:

W. A. Boevé, Rigelhof 59, 3318 CX Dordrecht,
☎ 078-171216.

Depot „Prommelsluis“ afd. Schouwen- Duiveland:

C. L. v.d. Wekken, Provincialeweg 5, 4321 SM
Kerkwerpe, ☎ 01110-4821.

Depot Noord- en Zuid-Beveland

W. Spaan, Zuidweg 2, 4443 AB Nisse,
☎ 01194-262.

Depot Walcheren:

Bisschopsstraat 25, 4353 BN Serooskerke,
☎ 01189-1499.

Depot Zeeuws-Vlaanderen:

Iz. de Hullu, St. Jansdijk 10, 4504 PB
Nieuwvliet, ☎ 01171-1458.

K. J. Woffert, Pr. Mauritsstraat 20, 4571 HB
Axel, ☎ 01155-2720.

Depot Oirschot:

A. Pel, 't Kasteeltje 3, 5688 EN Oirschot,
☎ 04997-2096.

NU: HONINGFLACONS (nieuw)

VOOR MINDER DAN 25 CENT EN GRATIS THUIS BEZORGD.

Reagerend op vele verzoeken vanuit het land bieden wij U aan:

**Omnia-flacons, inhoud 37 cl, vulgewicht 450 gram honing.
Per pallet à 4096 stuks franco huis geleverd.**

Totaalprijs per pallet f 1.005,-

Statiegeld per pallet " 40,-

Totaal f 1.045,-

Door de glasfabriek op uw afleveringsadres bezorgd!

Wilde Planten voor Bijen

Een pracht poster, formaat 78 x 52 cm, geheel in vier kleuren-druk. Duidelijke omschrijving van 26 wilde drachtplanten.

NU: per stuk f 5,-, per 3 stuks f 12,50, 25 stuks of meer à f 3,-, inclusief verzendkosten.

BIJENHUIS - WAGENINGEN

Openingstijden:

dinsdag t/m vrijdag 9 - 18 uur
zaterdag 9 - 13 uur
maandag gesloten

Adres: Grintweg 273
6704 AP Wageningen
Tel. 08370-22733

PUBLIKATIE VAN DE ZIEKTEBESTRIJDINGSCOMMISSIE VAN DE VBBN - WAGENINGEN

VARROA

DIAGNOSE EN BESTRIJDING

1. De huidige situatie (1983)	4. Darrenraatbehandeling
2. Waarom uiterste hygiëne?	5. Behandeling van zieke volken
3. Het stellen van de diagnose	6. Varroa-cyclus

VOLG HET LAATSTE NIEUWS IN UW MAANDBLAD!

1. DE HUIDIGE SITUATIE (1983)

Het is dan zover, de Varroa is in ons land. We zullen daar vanaf heden ernstig rekening mee moeten houden en wensen we dat niet, dan is er maar één alternatief: "Stop met imkeren".

Waarom dat harde advies, wel, als we onze bijen aan hun lot overlaten en geen preventieve en curatieve maatregelen tegen deze kwaal nemen, dan zal elk bijenvolk na verloop van drie tot vier jaar onherroepelijk ten onder gaan. Zonder met betrokkenen ook maar enig medelijden te hebben, is het gevolg, dat hun bijen het slachtoffer zullen worden en erger nog, **zij vormen met hun in toenemende mate aangetaste volken een grote besmettingshaard voor de hele omgeving!** Hetzelfde geldt voor niet-georganiseerde imkers, die leven met het motto: "Wat niet weet wat niet deert". Betrek hen erbij en mocht dat niet gelukken, geef dan hun adressen via uw Vereniging of ZBT door aan de Rijksbijenteeltconsulent, zodat die ter plaatse geëigende maatregelen kan nemen. In het buitenland is inmiddels gebleken dat elke voortvarende imker zinvolle maatregelen kan nemen tegen de Varroa. Laten we dus gebruik maken van ervaringen uit die gebieden en daar aan bijzondere aandacht schenken.

In deze bijlage worden een aantal aanbevelingen gedaan en maatregelen opgesomd, die u in staat moeten stellen uw bijenstand in conditie te houden. Contacten met collega's, ZBT's en voorlichters van het RBC kunnen daarbij behulpzaam zijn. Veel zal afhangen van uw medewerking. Het RBC zal, samen met imkerend Nederland, de bestrijding ter hand moeten nemen.

2. WAAROM UITERSTE HYGIËNE?

De Varroa zal onmiskenbaar een aanslag plegen op het weerstandsvermogen van het bijenvolk. Elke verzwakking van het volk, zeker door de Varroa, zal de kans op andere ziekten, zoals de Nosema, tracheeënmijs, broedziekten, e.d. doen toenemen.

Daar het onderkennen van ziekten en kwalen **naast de Varroa** in de toekomst een buitengewoon moeilijke zaak zal zijn, ontkomen we er niet aan meer dan normale aandacht te schenken aan de hygiëne van onze volken.

NOODZAKELIJKE MAATREGELEN:

- vervliegen tegengaan;
- roverij voorkomen, dus nimmer in de open lucht voeren en na het slingeren NIETS buiten laten uitlikken;
- duld geen kleine en zwakke volken op uw stand en verenig alleen gezonde volken;
- ramen en kasten regelmatig ontsmetten;
- zorg voor schone en ontsmette raten;
- onberispelijk fijn werk (werksterraat), anders heeft de hierna te bespreken darrenraatmethode weinig zin;
- behandelde volken zo mogelijk elders opstellen;
- onbekende zwermen als besmet aanmerken en als zodanig behandelen (zie punt 5 dienaangaande).

3. HET STELLEN VAN DE DIAGNOSE

A. DE TABAKSROOK-DIAGNOSE

In het voorjaar rond half april, als de bijen de trosvorm hebben verlaten, wordt een onderlegger geplaatst. Een stuk rib-karton leent zich heel goed voor dat doel. Na de vlucht worden alle volken beroekt. Vaak raken enkele bijen daardoor voor korte tijd verdoofd. Men hoeft niet te schrikken, ze herstellen zich binnen enkele minuten. **Natuurlijk hoede men zich voor overdrijving bij het beroken.** Recente ervaringen hebben aangetoond, dat één Dathé-pijpvulling gebruikt kan worden voor drie éénbaksvolken ofwel twee twee-baksvolken.

De aanvankelijke angst dat een en ander gevaar zou opleveren voor de koningin is tot dusver ongegrond gebleken. De volgende morgen worden de onderleggers gelicht en gecontroleerd op de aanwezigheid van Varroa-mijten. Roep bij dit onderzoek desgewenst de hulp in van een der leden van uw ZBT en zend de gezamenlijke hoeveelheid op de onderleggers aangetroffen materiaal naar de RBC.

Bij het gebruik van de onderlegger (stuk rib-karton of het officiële met gaas bespannen exemplaar) smeren sommigen de randen ervan in met vaseline, dit om te voorkomen dat de mijten de onderlegger weer verlaten. **Het grote bezwaar** hiervan is echter dat de RBC dergelijke monsters moeilijk kan behandelen, daar de mijten, die in aanraking zijn gekomen met vaseline, bij de aldaar toegepaste diagnosetechnieken niet komen boven-drijven!

B. DIAGNOSE MET FOLBEX-VA (komt rond augustus a.s. in de handel)

Volg nauwgezet de op de bijsluiters aangegeven richtlijnen. Na een Folbex-VA behandeling mag gedurende drie maanden geen honing worden geslingerd; deze behandeling leent zich dus in het bijzonder voorafgaande aan de inwintering. Zolang niet duidelijk is dat Folbex-VA (commercieel middel) tot betere resultaten leidt dan de eenvoudige tabaksrookbehandeling, ware aan deze laatste de voorkeur te geven.

C. KASTEN MET VASTE BODEM, ALBERTIKASTEN, E.D.

Is het bij uw kasten niet mogelijk een onderlegger door het vlieggat onder het volk te schuiven, modificeer dan uw kasten tijdig. **Het maken van gazen bodems** (20 x 20 of 25 x 25 cm) is uitermate praktisch; men kan dan een onderlegger onder de kast plaatsen, zodat elke vorm van behandeling mogelijk wordt.

4. DARRENRAAT-BEHANDELING

DIT IS EEN UITSTEKEND PREVENTIEF MIDDEL, WAARMEE U NU REEDS ZOU MOETEN AANVANGEN. U KUNT HIER-MEE EEN EERSTE BESMETTING, DIE NAUWELIJKS AANTOONBAAR IS, UIT-BANNEN!

Bij uitbreiding van de Varroa blijkt dat het wijfje een duidelijke voorkeur heeft voor darrebroed. Ze kruipt in een cel, juist voordat die gesloten wordt en legt daarin haar eitjes. De nymfen van de Varroa voeden zich dan met het bloed (haemolymfe) van larve en pop.

Het is verklaarbaar dat de Varroa darrenraat prefereert, aangezien ze daarin meer nakomelingen kan grootbrengen dan in een werksteraat. Door het verwijderen van het darrebroed kunnen we dus een groot deel van de in ontwikkeling zijnde mijten opruimen. Aldus is het mogelijk, inzonderheid bij een begin-infectie, het aantal Varroa's in een volk sterk te reduceren.

De darrenraatbehandeling heeft slechts zin als we die regelmatig en vanaf het beginstadium toepassen. Bevinden zich reeds ettelijke duizenden Varroa's in het volk, dan is het doorgaan te laat. We starten de behandeling als een volk eind april goed in zijn broed zit (op 10-12 ramen) en gaan er mee door tot aan de darrenslacht. Bij een goed functionerend volk betekent dat per seizoen een zestal raten met gesloten darrebroed.

WERKWIJZE

In principe vanaf het begin elke week darrenraat laten uitbouwen en die 14 dagen later, als deze belegd en gesloten is, verwijderen. Bedoelde ramen hangen we naast het broednest. Bij een goede volksontwikkeling betekent dit; dat we elke week een nieuw raam plaatsen en een veertien dagen oud zijnde exemplaar er uitnemen. De hoeveelheid in te hangen bouwramen aanpassen aan de grootte van het volk.

Men kan gebruikmaken van broed- of honing-kamerraampjes, voorzien van een strip voorbouw. Ook kan men darrenkunstraat plaatsen, sinds kort verkrijgbaar in het Bijenhuis. We zouden dit werken met darrenraatramen kunnen vergelijken met de zgn. bouwramen, die al sinds mensenheugenis in Duitsland, zij het voor een ander doel, worden gebruikt.

NA HET VERWIJDEREN VAN DE DARREN- RAAT

We moeten er rekening mee houden dat de Varroa's in de (darre) cellen nog 3 tot 4 dagen buiten de bijen kunnen leven.

Het terugwinnen van was of het wederom gebruiken van de raat is op velerlei wijze mogelijk, resp. via de zonnemelting of in de diepvriezer en nadien het darrebroed er na ontzegeling uitkloppen. Het laatste geval is tevens een goede mogelijkheid om de mate van besmetting op de dode darrepoppen af te lezen.

Gooi nimmer darrenraat buiten als voer voor kippen en vogels.

5. BEHANDELING VAN ZIEKE VOLKEN

Indien bij een diagnose of anderszins de aanwezigheid van Varroa wordt geconstateerd ofwel

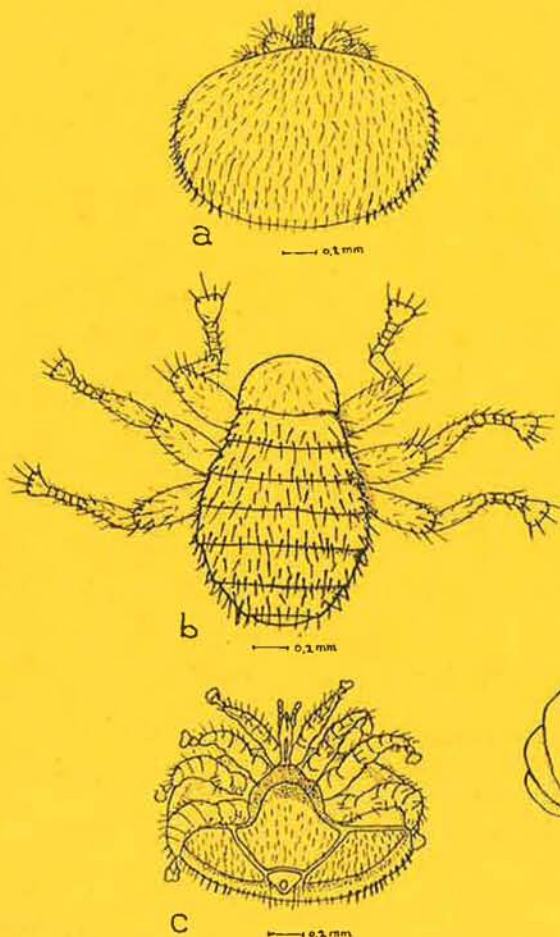
de mate van besmetting, dan dient voorshands op aanwijzing van de RBC behandeling plaats te vinden.

Met tabaksrook wordt, zoals onder "Diagnose" beschreven, deze behandeling toegepast, doch nu in totaal viermaal, met een tussentijd van telkens 4 dagen. Aldus wordt de overcomplete levenscyclus van de Varroa (zie schema) in ruime mate overbrugd.

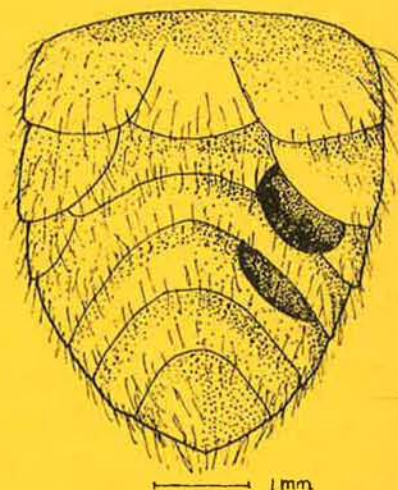
Het resultaat van zo'n viermalige behandeling is, dat de Varroa-besmetting zodanig wordt teruggebracht, dat normaal imkeren mogelijk blijft. Deze viermalige behandeling levert uiteraard het grootste effect op als er geen of nagenoeg geen broed in het volk aanwezig is.

Dit laatste geeft aanleiding tot het creëren van een **zgn. behandelingsmoment, waarop het volk geen broed bezit.** Als voorbeeld gezien we in dit verband de Aalster-methode.

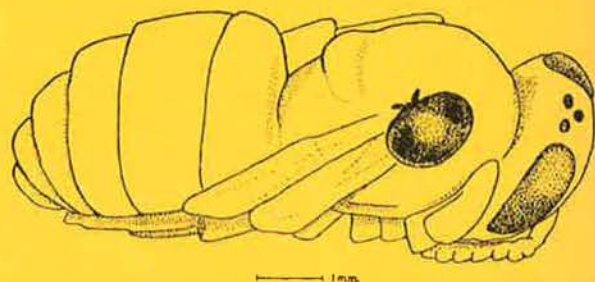
Dat is hier o.a. het geval bij een juist gemaakte "veger", die we nu geen enkel bebroed raampje meegeven! Plaatsen we de veger op enige afstand van de bijenstand, zulks om het snel terugvliegen

a. Varroa-mijt (vri.), bovenaanzicht.
b. Bijeluis, bovenaanzicht.
c. Varroa-mijt (vri.), onderaanzicht.

Achterlijf van een volwassen werkster, met Varroa-mijten tussen de achterlijfsringen (onderaanzicht).

Werksterpop met volwassen Varroa-wijfje.

drs. A. de Ruijter

van de vliegbijen tegen te gaan, dan ondergaat een maximaal aantal bijen de behandeling. De moeder kunnen we uit veiligheidsoverwegingen tot na de behandeling (gekleisterd) in het moeder-volk (aanvlieger) houden. De behandeling verrichten we bij voorkeur een paar uur na het maken van de veger; het volk voelt zich dan moerloos en is onrustig, hetgeen gunstig werkt bij het toedienen van de tabaksrookbehandeling. Het moeder-volk (de aanvlieger) geven we drie weken later, alle broed is dan uitgelopen, een zelfde behandeling.

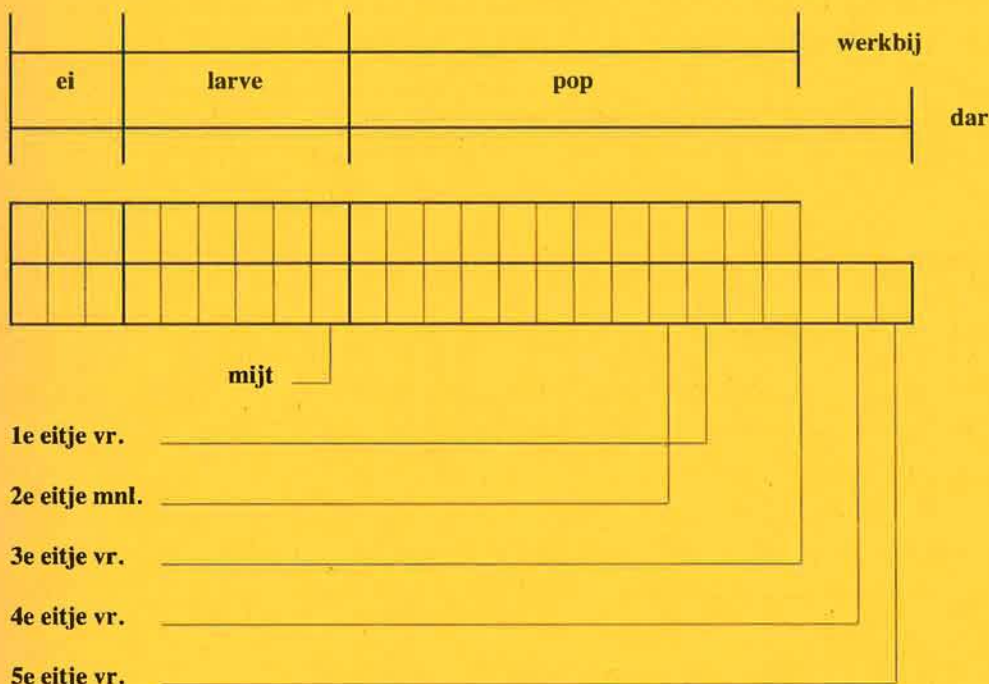
Denk eraan, dat we bij de behandeling van een "naakt volk", een volk dat over geen voer en

water beschikt, er verstandig aan doen een **voerraampje met natte suiker of iets dergelijks in te hangen**. Een onbekende zwerm behandelen we op dezelfde wijze als de veger; uit veiligheidsoverwegingen plaatsen we zo'n zwerm bovendien ter verdere observatie voorlopig op enige afstand van de bijenstand.

Het beschrijven van deze behandeling, geënt op de Aalster-methode, dient slechts als voorbeeld, variaties hierop zijn mogelijk.

Tracht in samenwerking met collega's in uw vereniging een efficiënte methode te ontwikkelen, die aansluit aan uw bedrijfsmethode en drachtomstandigheden.

6. VARROA-CYCLUS

Om de 30 uur één ei. Ontwikkeling vrouwtje 8 à 9 dagen en mannetje 6 à 7 dagen. Bevruchting in de cel, waarna mannetje sterft.

LEVENSDUUR:

zomer : 2-3 maanden
winter : 5-8 maanden

Mijt sterft na enkele dagen zonder bijen.

Bloemen spelen geen rol bij de verspreiding.

VERSPREIDING BUITEN HET VOLK:

- vervliegen
- darren
- roverij
- (koninginne)handel
- reizen
- broed
- overhangen

De mijt heeft een voorkeur voor darrebroed, omdat ze daarin meer nakomelingen kan voortbrengen.